NATIONAL EDUCATION, IRELAND.

Trai

NO

1. Eve
is
tr

EX

2. An
he
pr
a s
his
ap

AT

3. If a
oc
abs
be
reg

BRI

4. As a
saf
mu
sta

OFFICE O
DU

Type pp. 85 to end

Return book to
Seán mac Giollarnáth
by Reg'd post.

Tactha 26:9:32.

Typed 4:11:32.
[pp. 85. go deire]

Institute Béaloideasa Éireann,

33 Sráid Mhuirbthean, Uach.,

Baile Átha Cliath

le Seáin mac Giollarnáth
an leabhar seo.

Mícheál mac Donnchadha Páidín
Ruisín na mBan Aodhaí
Carna
a d'innis na sgéalta seo

Seán mac Giollarnáth
Gaillimh
a sgríobh síos ó béal an sgéalaidhe.

Dubh beag mac Rí i nÉirinn

D'aithléighfeas an sgéal seo do mhicilín ar an 21adh lá d'Iúl 1934

Ba dheartháir do Chéadach é
Ba dheirbhshiúr do Ghráinne
Ba dheirbhshiúr do Mhuirnín, bean Ghoill an Iarainn
Ba dheirbhshiúr do bhean Rí na Coille Glaise. Sin í
an inghean ba sine a bhí ag an Rí. (dar Dubhbeag)

D'éirigh Dubh beag mac Rí i nÉirinn maidin i Luimneach. Nuair a chuala sé go raibh a dheirbhshiúr Gráinne tugtha ó Fhionn mac Cumhaill ag Diarmuid chuir sé air a chulaidh gaisge agus a chlaidheamh agus dubhairt sé go ngabhfadh sé chun troda le Diarmuid. Shiubhail sé leis amach annsin agus ní fada a bhí siubhalta aige nuair a casadh trí cinn de chait leis. Ghreamuigh cat aca ar a bhróig. Ní dhearna sé ach a chos a tharrú chuige go mbuailfeadh sé an cat de dhorna agus nuair a bhuail sé an cat de dhorna ghreamuigh an cat da láimh

"Cá ḃfuil tú ag dul?" adeir sí.
"Tá mé ag dul ċó fada le Diarmuid a ċur mo ṫeaċtaireaċt ó Ḟionn mac Cumaill, go dtroideoċaidh mé é."
"Níl Diarmuid ann le fada," adeir sí, "tá sé marḃ le trí seaċtainí."

Nuair a ṡíl sé an cat a ċur ise ṫairis [?] an dá ċat eile 'na mullaċ agus níor ṫug siad cead dó corruiġe. Ḃí Dub-beag annsin agus ní raiḃ sé indon tada a ḋéanaṁ go ḃfuiġ an cat deireannaċ a luiġ air. D'éiriġ sí 'na bean ċó breaġ agus ~~[illegible]~~ ċonaic sé ~~[illegible]~~ riaṁ.

"Cé hí, nó cé ṡí, nó cé hoileán ṡí?" ar sí.

"Dub-beag mac Rí i nÉirinn mise," adeir sé.

"Ḃfuil ḟios agat cé hé mise?"

"Níl ḟios agam," adeir Dub-beag, "tá ḟios agam gur bean ḃreaġ ṡí."

"Ḃí mé ~~breaġ~~ tráṫnaí," adeir sí.

Aimnír na ngeilbeoġ [?]

Is mise Inġean Ridire an Ġaisce Ġil ar an mara a leigeas do thréadóir Céadtaċ an tom ar [illegible] Spáinn. Ceann eile de na cait sin inġean do Rí Fó-Ṫuinn í, agus an ceann eile inġean do Rí na hIorrua í," adeir sí, "bean óg í sin. Tá mise ⁊ inġean Rí Fó-Ṫuinn pósta. Tá mise pósta ag mac Rí na ~~Spáinne~~ Fraince. Tá inġean Rí Fó-Ṫuinn pósta ag mac Rí na Spáinne. Tamall faoi ġruaidreaċ ag gruig faiċí. Tá duine acu sa Spáinn. Tá

Ḃí triúr sgéiṁ ag na triúr sgeaċán. Ḃí ceann aca pósta le Mac Rí Fó-Éireann, ceann eile aca pósta le Mac Ridire an Ġaisce Ġil na Spáinne agus an tríoṁaḋ ceann ḃí sí pósta le Mac Rí na hIorrua.

duine aca féin lorgaḋ agus an faṫaċ is mó a ḃí ul draoiḋeaċt aige san mBreatain. Triúr mac do ḋraoiḋeadóir a ḃí i nÉirinn fadó iad. Ṁarbuiġ siad Rí 7 bainríoġan a ḃí i nÉirinn agus an triúr mac a ḃí ag an Rí 7 ag an mbainríoġan rinne siad muc do duine aca, sionnaċ do ḋuine eile, agus cú don duine eile. Ċuig ~~[illegible]~~ an faṫaċ mór féin an ċú leis go dtí an Breaṫain. D'fága siad an sionnaċ i sgairḃ Árdmaċ agus an muc ar Ċnoc na Teaṁraċ, agus ċuir sé faoi ġeasa aimsir in an sionnaċ 7 an muc duine ar biṫ a ṁarḃaḋ a cuir caṫa orṫa gan sgaraḋ leis go marbuiġeaḋ siad é. An triúr faṫaċ ċairigeadar go luinneaċ san áit a raiḃ Diarmuid 7 Gráinne 7 rinneadar faor draoiḋeaċta agus ċuireadar sgeaċ san áit a raiḃ Diarmuid é. Ṡíl Diarmuid gur ag an Fairrge a ċáinig sé mar ḃí builceana dá ċoilleaċ ar a ċionn tasaiġ Duḃaing

an draoidheadóir sin le Diarmuid go dtuibhreoidh sé Gráinne uaidh agus rug Diarmuid ar an tsleaġ ṁóir os ceann go [marbhuigheadh] marbhóċaḋ an draoidheadóir é. Riṫ an draoidheadóir uaiḋ agus ling sé an ḟairrge air féin agus ċaiṫ Diarmuid [ní raibh aige annsin aċ an tsleaġ ḃeag] an tsleaġ [ṁór] ina ḋiaiḋ sa ḃfairrge, ḃí an tsruṫ fatach imṫiġe leis 7 gan radharc aige ḋíoḃ 7 ċuireadar faoi ġeasa Diarmuid gan ḋá ḃéile a iṫe d'aon ṁias ná ḋá oiḋċe a ċodladh ar aon leabaiḋ go dtroideaḋ sé an ṁuc ar Ċnoc [na Teaṁraċ] Tabharta (Dhourha). Ṡíl Diarmuid gurb é an fear a ċuaiḋ sa ḃfairrge a ḃí ag caint leis. Nuair a d'éiriġ Diarmuid ar maidin leis na báċaiḋ ní raiḃ le taḃairt leis aige aċ an t-arm beag. Ċuaiḋ sé co fada le Cnoc [na Teaṁraċ] Tabharta agus d'éiriġ sé ag troid leis an gCollaċ. Ḃí an oiread béiceaċ aige féin agus ag an gCollaċ gur ċuala na Fianna Éireann iad agus ṫángadar ċó fada leis. Ḃí [Diarmuid] ~~an Collaċ~~ marḃ ag ~~[illegible]~~ an gCollaċ nuair a ṫángadar ċó fada leis agus an Collaċ marḃ

Nuair a tháinig Oisín chuaidh sé go bog agus go cruaidh ar Fhionn Diarmuid a leigheas. Chuaidh Fionn chun an ghrianáin agus thóg sé deoch uisge idir a dhá bhois le tabhairt chun Diarmuid. Nuair a bhí sé leath-bhealaigh chaith sé an t-uisge uaidh. Nuair a bhí sé i n-aice le Diarmuid chuimhnigh sé air féin, ar an gcleas a rinne Diarmuid air. Ní leigfeadh a chroidhe dó é a leigheas. Bhí Fionn i n-ann duine ar bith a leigheas le deoch uisge a thógfadh sé idir a dhá bhois.

ag Diarmuid. [An fear ab fhéarr do na Fianna Éireann Conán Gágda, mac do Iarann Conán. Bhí sé ag gárdáil na hÉireann ar Chruach Binn Éadainn. Tháinig an ghrian faiche chuige agus ghoideadar le draoidheacht é, marbhuigheadar é.]

i ngan-fhios do na Fiannaibh

Bhain roimhe sin marbhuigh an sionnach Oscar ~~[illegible]~~. Bhí Oscar ag fiadhach, lean sé an sionnach, nuair a chuir sé rátach sa sionnach marbhuigh an sionnach é. Tá craiceann na muice agus craiceann an tsionnaigh agam-sa, adeir duine na ngalbhor. Thug mé uathu draeann a bhfeann iad. Ghoid mé le draoidheacht iad. Tá cóta déanta agam duit de chraiceann na muice agus casóg de chraiceann an tsionnaigh. Caithfidh tú iad a chur ort agus codladh trí oidhche agus trí lá a dhéanamh ionnta. Nuair a bhéas codladh trí oidhche agus trí lá déanta agat ionnta ní bheidh aon fhear fá'n domhan a bhéas buille cómh maith leat. Béidh an draoidheacht agat, béidh an neart agat, béidh láidreacht na bhfear ngaisgidheach

ionnas ⁊ go láidreaċt féin. Tá mise ⁊ an ḃean bán seo faoi ṡraoiḋeaċt le naoi mbliaḋain. Ċaiṫ mise trí bliana san taoḃ ó ṫiar den Spáinn inár dtrí cala, ⁊ ċaiṫ mise trí bliana i ṁáṫ ḃfréaċair duḃa san Iorrua, agus ċaiṫ mise trí bliana ~~iṁar gcóir~~ iṁar dtrí cinn de ċuig san taoḃ ṫiar d'Éirinn, aċ go ḃfuil cead agaiḃ ḃeiṫ ag siuḃal.

Is í mo ṡeiṫiúir sa Spáinn is ḃun agus is ḃarr ar loig le mise ḃeiṫ annseo mar tá mé. Ḃí mé pósta le mac Rí na Fraince. Ċuir mo ṡeiṫiúir calaċ ar ~~[illegible]~~ a fear ~~faiṫċí~~ mise a ḋíbirt as an bFrainnc ⁊ mé a ċur faoi ġeasa le faiteáċas go gcaiṫfinn tréaṁnuiḋeaċt ná tréaṁsaiḋ (faiṫċí a ḃí ina fear drúiḃ dan tréiṫ) ar ḃit uirṫe. Ḃí an ṡraoiḋeaċt agam agus ḃí faiteáċas uirṫe róṁam aċ ní raiḃ mé i ndon ċlaċ a ḋéanaṁ nuair a ċuireaḋ na geasa orm. ~~na faiṫċí~~ An faiṫċí a ċuir na geasa orm. Ṫug an tréiṫ faiṫċí léi mé go dtí an Ġréaġain, ⁊ ṡeiṫiúir mac Rí na Fraince. Ṫug faiṫċí na bhFeaġaṫaiḃ a ṁúscan

ó Rí na Sorċa 7 ṗós sé í, agus ṫug sé
a ḃean ó ṁac Rí na Sorċa inġean Rí Fó-ṫuinn.
agus ṫug a ḃean ó ṁac Rí Fó-ṫuinn Inġean
Rí i nÉirinn ar marbuġaḋ a ḋearṫáraċa
ḃí sí seo ina ḃean ṫíġe ~~na ḃean ṫíġe~~ aige
na nḋearṫáraċan. Ċuir sé inġean Rí Fó-ṫuinn
faoi ġeasa 7 inġean Rí na hIorrua i nḋeunfaċ
komura (ainnir na ngealbor) ḃí inġean eile
leis an Rí i nÉirinn a marbuġaḋ, Sorċa le mo
ḋeaṫáir, mac Ríoġa an Ġasa Ġil. Ḃí sí
seo ina ḃean ṫíġe ag faḋaí na Spáinne.
An ġeanaiḋ hinġean ag an Rí i nÉirinn
a marbuġaḋ ḃí sí Sorċa ag mac Rí
na hIorrua. Ṗós an faḋaí ḋreiġiúir mac
Rí na hIorrua. Ċuir sé mac Rí na hIorrua
faoi ~~ġeasa~~ ṡnaoiḋċeiḋ agus ċonnaiġ sé a ḃean ina
ḃean ṫíġe aige féin. Ṫá triúir inġean
Rí i nÉirinn ḋuine acaḃ ag ċaoin faḋaí
ina ḃean ṫíġe i ṁoċ 4 go mḃeaḋ smaiṫ
aga faḋaí orṫaḃ. Ṫug faḋaí na ḃreacainne
Inġean Rí na Fraince ḃean óg leis Rinne

9

sé lacha dí, ċuir sé suas i mullach crainn í agus ċuir sé a anam féin i n-uḃ ina bolg agus níorḃ féidir a ṁarḃaḋ go ~~marḃuiġeaḋ~~ marḃóċaiḋe an uḃ é.

Táinig a ċodlaḋ na trí oiḋċe anoir agus ḃíoḋ fios agat anois cé ngaḃfaiḋ sí. Ḃíomuid-ne ag imṫeaċt inar dtrí capall go breacainn ⁊ nuair a ḋíoṙoċas tura ḃíoḋ ċuile áit forgailte rómainn. Ḃíoḋ an gaoṫaċ a ḋ féin an uair sin có láidir agus sé a'm-ra, ḋ'imiġ leis ⁊ ċaiṫ sé a ċodlaḋ ⁊ níor ḋúisiġ sé ar feaḋ na dtrí oiḋċe ⁊ na dtrí lá agus nuair a ḋúisiġ sé ċuiṁil sé bos dá ṡúile, dá ḃúṫla ⁊ dá ṁalaí, ⁊ ċuaiḋ sé go dtí tobar na meala ⁊ ḋ'ionnlaiġ sé é féin. Ċíor sé a ċeann, ḋuḃairt sé a ġráḋ ⁊ ḋíṫ sé a ḃricfeasta. Ġléas sé suas é féin ina ċulaiḋ de ċraiceann muice, ina ċarabata de ċraiceann sionnaiġ. Ḃí claiḋeaṁ caime

ḋ'ionnlaiġ

dilleaċ dailleaċ fóillinnṡ fóillinneaḋ,
fóillinneaḋ ins na holaġár a ṫabairt uisċe
na láṁe a dearga. a ṫarraingt amaċ na láiṁe
a clé mara mbearraḋ an ċéad uaireaḋ
go mbearrfaḋ 7 go ḋtubḃaḋ leis an dara uaireaḋ. Ġaḃ sé
ar ṁuin an tala bairbí biréige a raiḃ an
dá ġreim ḋéag ar ṫul na maiḋeanna ḋó ann
bí trí ġreim ó ṁaol, ċom caol, ċom mór
agus innti nairḃreaċ. Trí ġreim ó ċarbi,
mala raimas seasḋán sceáteimal 7 éadan dána.
Trí ġreim ó sionnaċ, súil biorac, cluas
aireaċ 7 druḃball sgoiṫeaċ. Trí ġreim ó
ġirrfiaḋ, filleaḋ, greas, 7 léim árd.

Dimiġ leis ansin 7 ġaḃ sé ċun na
coille báin sé slisneog de ṫaoḃ dheasaiġ
agus slisneog de ṫaoḃ deiseal. Ċaiṫ sé amaċ
an dá ṡlisneog ar an ḟairrge 7 rinneadar
sin long líonmhar lán do ṡeolta. Ġaḃ sé
féin isteaċ innti gur árduiġ sé suas a
cuid seolta móra bocóideaċa bacóideaca ban-
dearg go barra na gcrann có fada có-réiḋ

ar a ġrog
Gearrfaḋ an
ġirrfiaḋ ar a
dá cois deiridh
7 cuirfiḋ sé suas
a dá cois ṫoraiġ
7 breaṫnóċaiḋ
sé siar - sin
ar a grog

11

ruathar ... an ṁaide rámha

Có-dírecí nár ḟág téad úir gan tarraingt
osgladh neacda rámha gan [illegible] sgeabadh
na fairrge folcánta feorsdíomann nach
dtreabhfar aris go lá deireadh an domhain 7
feirge ~~móra~~ mórthe nídhtea móra beiriúig beaga
béal-dearga na fairrge ṫeacht ag teacht ar bord
agus ar bia a ṁaidí rámha aige, [na
hearco~~nn~~nna ag dul i n-farsgallaibh a ċéile de
ḃrigh a ndearngha sin [gairnidh agus ag dul
i n-uachtar 7 gairnidh garbh ag dul i n-íochtar
d'ḟuig na sruthanna cuarsánacha cúrsánacha
ag bualadh [illegible] 7 ag rafáil
Is neart seoil sreabadh 7 tonnáinte agus
bhí sé cho cuirim i bfairrge [illegible] go raibh luadóga
~~[illegible]~~ beaga (earconna beaga) ag teacht isteach ar
bord aige.

Sglug sglug ag an bfarsgalaim ó ṫarraich na fairrge go daire na fairrge

Luadóga earconna beaga

D'iompuigh sé neart seoil uirthi ina treo
sé cuan 7 caladh sa mbreacadh san áit
a raibh an fáthaí mór seo. Thug sé fiche
✓ lae 4 bliana ar an sóisteach i gcéin nach
mbeadh sé leath-uair ann

12

Ḃí a ṡúile forḃailte annsin. Ḃuail sé suas an tíġ go dtáinig sé ċó fada le teaċ mór tiġearna. Ḋfiafruiġ an tiġearna ḋe cé raiḃ a ṫriall is a ṫeaċtaint.

Duḃairt sé gurḃ é mac boċt mac Rí i nÉirinne, go raiḃ sé ag tiġeaċt féaċainnt an faṫaċ mór a ṁarḃú.

– "Spreacaḋ 'do ċuisle', adeir an tiġearna = tá ḃeaḋṫa é sin a ṁarḃú ḃí muid ceart!" Leagaḋ annar aige ċuile rud a leagfaiḋe ag promhnú. Ḃí fearaḋ an fáilte roiṁe ó ċuala an tiġearna gur ṁac dá ċaraḋ é, ní raiḃ fios aige céard a ḋéanfaḋ sé leis. Nuair a ḃí a ḃéile iṫte aige ⁊ é ag bualaḋ amaċ le tuirsim na hoiḋċe ḃuail síos na ngealḃor leis. Tá ḃfágaḋ inniu sa teaċ go dtí trátnóna, i mbáṫaí ḃíoḋ an faṫaċ marḃ againn aċ tá n-iarrfainn ar inġin Rí nÉireann dul ag caraḋ na huiḃe béidir gurb é an rud a ḋéanfaoċaḋ

Ní í ó ċáil sí ina bean ríġe ag an bḟairí í.
Tá mise le trí lá i mo ċapall ag dul
thart, mé féin agus iníon rí Fó-thuinne, ach
tá an bean eile fágtha sa gcaisleán le
Iníon Rí in Éirinn ~~mara~~ fágfar i mbárach
mé nó fágfar le haon lá eile mé
mara bhfágfar i mbárach mé tá sé ina
ċeart go bhfágfar arís i mbárach mé.
Dímiġ leis anuas agus ġab sé a ċodlaḋ
i dteaċ an tseomra an oíċe sin.
Nuair a d'éiriġ sé ló ar na ḃárach
ḃuail sé amaċ agus casaḋ Arainn ina
ngealbhor leis arís. "Tá mé ag dul
amaċ inniu," adeir sí, "aċ ní ḃeiḋ
mé ag dul amaċ i mbárach," adeir sí.
Dímiġ leis agus ní raiḃ sé dá
ċarbaint féin. Ċuaiḋ sé san oíċe
go dtí teaċ an tseomra agus ġab sé
a ċodlaḋ ann. Nuair a d'éiriġ sé arís
lá 'r na ḃárach tháiniġ sí ċo fada leis.
Dubhairt sí go raiḃ sí fágtha arís

an lá sin 7 go ngaḃfaḋ sí sa ngleann
có luaiṫ is ḃeaḋ an faiṫċe smiṫiṫe
7 go gcuirfeaḋ sí ualaiġ ar an laċa
(Ingean rí na Fraince) an uḃ a ḃéarfí.
Ḃí sé ag ḃreaṫnú ina ṫimċeall go dtáinig
sí uirṫe arís 7 an uḃ aici

Ṫá fios ag an ḃfaiṫċe adeir sí go ḃfuil
an t-anam ag siuḃal leis - Nuair aṫreaċar
sí ag teaċt é ḃeiḋ sé ina ċraiceann ó
na ḃáire reaċ ḃuailfiḋ sí leis an uiḃ
é ar an mḃallsonáin atá faoi na ċíċ
Ṫar leagfaiḋ sí don capall é bainfiḋ
sí an ceann ḋe leis an gclaiḋeaṁ
Seo naipcín duit Nuair a ḃéas an
ceann bainte de arís cuir an naipcín
ina ċaṫ fola 7 ḃéiḋir go ḃfaġnóċaiḋ
sé suas adeir sí

Níor ḃfada go ḃfaca sé an faiċ
ċuige Rinne sé spéice i ~~mot~~ mullaiġ
a capaill de. Ṫuit sí anuas, ḃain sé
an ceann di. Ċuir sé an naipcín

15

mar ċuid fola ar an bprionnsa boċt
is a ṁarbuiġeaḋ an faṫaċ is go raiḃ
an [illegible] imiġṫe ar ḋírliġ an crann anuas
go talaṁ i bpíosaí is gur ṫáiniġ Inġean
Ríġ na Fraince anuas de is gur ṡuiġ sí
ina bean ar an ṫalaṁ. Nuair a ṫáiniġ
bean an ḟaṫaiġ, Inġean Ríġ na Sorċaiḋe, ó dúirt
sí le ḋuḃ-ḃaog marac a ċócáilte is tá sí
is gearr a ḃeiḋeas ag déanaṁ níos leat.

Ach go béal adeir ainnir na ugalbóir
an rud atá tusa á ṫnuṫ a ḋéanaṁ
lá eicint go ndéanfaiḋe leat féin é go
gairiḋ. Do ġreadaiġ féin an ċéad duine
eile a feicfear nó Níl ḟios a'm ceard
a ḋéanfaiḋ sé leat

Iar na ḃliaḋna bí mac Ríġ na Sorċaiḋe
acab fear, Inġean Ríġ na Spáinne
Nuair a ṫáiniġ sé d'fiafruiġ sé cá raiḃ
~~bean~~ an ḟaṫaiġ. D'inis an ainnir dó ceard
a ḃí sé a ḋul a ḋéanaṁ.

Imiġeas sí aice sí féin adeir sí fanaḋ

cócáilte
mar ġeall ar an gcuḃaiḋ a ḃí air
ḃí ḟios aici naċ raiḃ sí indon
tada a ḋéanaṁ air.

sí san áit a ḃfuil sí. Táinig mise ag
iarraiḋ mo ċéile féin 7 bean ṁac
Rí ṫo ċuingim. Gluaiseas mé liom an
bóṫar. D'árduiġ sí léi iad. Ní
raiḃ duine ar biṫ annsin i nĊaṫair
le hingean Rí na Sorċaiḋe fágaḋ teaċ
an Ḟáṫaiḋ acht d'áiriġ an ċú iad
ġarġuḃáil breaġ 7 ċuaiḋ Ainnir na nGealbor
7 é féin 7 Duḃ beag 7 ingean Rí na Fraince
7 ingean Rí na hIorrua
don Ḟrainnc de'n ċéad ċuaird
Nuair a ġaḃ siad ann bí cuile duine
ríġiġe an ġradamlaċt rómpa.

a cuir sé síos

Ċuaiḋ Ainnir na nGealbor go dtí an Spáinn
bí Duḃ beag 7 mac Rí nÉireann (anois) i nĊaṫair léiṫe
bí cuaille comhraic ag teaċ an Ḟáṫaiḋ
ḃuail Duḃ beag an cuaille comhraic
Táinig an bolgaire amaċ 7 d'fiafruiġ
sé de céard a bí sé a iarraiḋ
An faiċe mór atá istiġ agat cuir
amaċ é go dtroidiḋ mé a ḃfuil
aon naċ léi
Ṫá sé ag cur caoi ar a ċlaiḋeaṁ

Fágaim bodaċ an Éireannaiġ bréagaiġ bradaiġ

adeir an bolgaire is gearr go mbeiḋ [illegible]
dianna dib ~~agaib~~ aige.

Abair leat deifir a ḋéanamh adeir
dub beag

Tagaig an fiaċ mór anois
fé na féasóg is mór liom do ghreim
tú is beag liom do ḋá ghreim tú
Cé acu is fearr leat caraidḋeaċt ar leacraċa
deanga nó ag gabáil do sgeana glana i mullaċ
a ċéile?

Rud orbsi is feabhsa fan adeir dub beag
gabfaiḋ mé a caraidḋeaċt leat mar
sin ar leacraċa deanga i mbáḋ a
gcaifiḋ mé don domhan [illegible] go nuair
a bhéas mé réiḋ leat

Rug siad ar a ċéile, láimh i nglóiceam
láimh i nuaiċtar láimh i nuaisle ag caraidḋeaċt
ní raibh aon fear ó ṫeaċ an domhain go ċoir
an domhain ~~nár~~ ná chonaic ag breaċnú ~~orra~~
ar garṫ cait do ghuta-chompac nach orra
ba cóir a ṫigeaċt a breaċnú

Deintaí siad bogán den gruadán agus
gruadán den bogán. Tarraingthe tolbreca
fionnuisge tríd mullaí na ndoic nglas
na spreabraíca a bhí siad a bogadh
le bhfrasaíní a gcort go raibh siad
a cnocaí na gcailleacín a bhí ag ceíleann
a bhfíora sa ndomhan thoir. Nuair a bhfada
leis an aimsir ~~go mbeadh fada~~ go raibh dubh beag ~~ré~~
ag fagháil buaicíl ó adair an aimsir cén
fáí nach gcuimhnigheann sí ar fáin.

Do fhiriú an fuil nasal i nuaireach ann
nuair a chuimhnig sé air féin. An céad
chor a tug sé dín fhaicí cuir sé go dtí
na ghlúinibh é. An ~~dara~~ chor cuir
sé go dtí na bhaigse é. An gcoiniad
chor cuir sé go dtí meall a bhragad é.

Talamh ol do Ċonn a Bodaig adair
dubh beag

Chonn gurb caoí adair an fhaicí. Is
dtí an gharghadaí is fearr a chonaic
mé araicin adair sé. Tabhairaí ~~rud~~

sgiomar = próist

mo ċlaiḋeaṁ Solais, roiṁ na hóglaíne
an ġlaisín ḋraoiḋeaċta 7 m'aiċ caol-ḋuḃ
a ṫeorfaḋ ar an ngaoṫ a ḃéas roiṁe
7 nár ṁbearrfaḋ an ġaoṫ a ḃéas ina
ḋiaiḋ uirṫe agus ṫabair ceannṗrama
m'anma ḋom

Cá ḃfuiġfiḋ mé cad atá ḋuḃ beag

arg

Ġeoḃfiḋ tú san arag ṫíos sin ṫall cad
atá an faiċe.

Ġaḃ sé anonn 7 ṫóg sé an claiḋeaṁ
ṡin arag 7 ḋearbuiġ sé cé ṫéacfaiḋ
mé faoḃar mo claiḋiṁ

Níor ċuir sé sin faoḃar orm ṁeaṁ
atá an faiċe aċ áit ar ḃí a
aḃualtóċ é ag cur faoḃair air

Is maiṫ liom a ḃeiṫ mar sin atá
ḋuḃ beag leis an gclogann a ḃain ḋíoḃ
buail i gcoinnigh a ċéile a ġall é
a ḃrúnuíl é ḃain sé ḋá anam é
gan ṫrusle gan ~~caple~~ tuirlingt gan ~~ningó~~ mearge
gan mearḃall Ċuaiḋ an clogann

san áit ag feadghail ag siubhal suas go agus
ag gabháil 'fuinn ag teacht anuas go
Dairigh dubh beag ag siubhal ar an gcolainn
é Rug sé greim air ina dhearnain 7
bhuail sé i gclár an éadain é. Rinne
sé socair é. Geallaim gur chuir scead é
Chíbhir duine na ngalbhor a dhreithiúin
a bhí sínte ag an bhfaiche agus chuir sé
faoi ghearradh i gcan an áit a thiubhracail
ní be mó agus coisíní
Rug sí ar shlaitín draoidheachta agus
bhuail sí amach ag bun an tighe bhuail
sí ar chloch glas a bhí ann 7 badh é
a dhreachtáin a bhí ann ina leagan cloiche
le ós cionn naoi mbliadhan. Bhí ingean
Rí in Éirinn ina bean tighe i gcomhnaidhe
sí a bhí pósta leis an bhfear a bhí ina
leagan cloiche. Bhíodar suaimhneach annsin
Bhí duine na ngealbhor 7 ingean
Rí na hIorruisce i ndiaidh fearaí le dubh beag
i gcomhnaidhe agus an cheó. Chaith sé

21

annsin a ċuir go dtí an lorgaire san
áit a raibh an fathach agus go mbuailfeadh
sé é. Bhuail sé leis go dtáinig sé
don lorgaire go dtáinig sé san áit a raibh
an fathach. Bhuail sé an cuaille cómhraic
Ḋúisigh an bolgaire an céad a
ḃí sé a cappaiḋ

D'iarr sé go raibh sé ag cappaiḋ ar
an bfathach ag imeacht amach d'fiafraig cé
acab an fear ab ḟearr

D'iarr sé go raibh an fathach ag cur
a ċuid éadaigh air 7 go mba ġearr
uaiḋ (ó ṫaobh beag) an bás.

Abair leat dúirt a ḋeanam agam
ṫaobh beag.

Ní ġearr go dtáinig an fathach
Fú fá fí feasóg! adeir sé, is mór liom
do ġreim ṁí. Is beag liom de ḋá ġreim
ḋíot. Níl fios agam ceard a ḋéanfas (?)
níos lea mar a gcuirfidh mé do
ṡálaibh (?) seal ar ṁí fan mo ċosa ra

Fágaim bolad an Éireannaigh bréagaigh bradaigh (gradaigh)

Tháinig ró [trí a cheangal] de bháistealaí im bhróga

Ní le cóir ná ceart ~~[struck]~~ [a lorgaíos ort] a tháinig muar annseo adap dubh beag, ach ag baint cóir is ceart díob

Cé aca is fearr leat ag coraidheacht ar leacracha donna nó ag siubhal ar sgeanna ~~[struck]~~ [glasa] i mullaigh carnacha a chéile

Rud ar bith a ~~toghaf~~ [thoghfaidh] tú féin adap dubh beag

Gabhfaidh mé ag coraidheacht leat ar leacracha ~~[struck]~~ donna go gcaithidh mé an domhan dom tú adap an faichí

Rug siad ar a chéile lámh i ndiaidh, lámh i nuachtar lámh i nuaidhle ag coraidheacht ag coraidheacht. Ní raibh aon fhear ó thuar an domhain go thoir an domhain a thiocfaidh ag breathnú ar gairge ach do chomhrac nach dtiocfaidh ba chóir a thigeacht ag breathnú. Rinne siad bogán den chruadán 7 cruadán den bhogán tharraingeadar toibreacha fíor-uisge tríd mullaigh na gcloch i lár na sgreabracha

a bí siad a baint le ladhraicí a gcos go raibh siad ag caoċaḋ na gcailleacha a bí ag caiteamh a bpíopaí sin doman ṫoir

Labair an Aṫair ann sin liom. Nuair a labair dairig an ḟiul uasal i nuaiteor ann Tug sé cor don faṫaí agus ċuir sé go dtí na glúinib den leanaḃ sin é Cuir sé go dtí na bárra den dara cor agus ċuir sé go dtí meall a ṁuiníl den tríoṁaḋ cor é

Talaim ort go cionn a bodaig adair nib beag

Ċím gurb cad adair an faṫaí is tú an ġaisgiḋeaċ is fearr a conairc mé ariaṁ. Tubraiḋ mé duit mo ċloiḋeaṁ Solais, mo ṗosun Torstlainge agus mo ṡlaitín ḋraoiḋeaċta agus tabair ceaṫramha m'anma dom

Cé ḃfaiġṫiḋ mé cad adair ~~nib~~ beag

Ġeiḃṫiḋ tú ar an sraig sin tall cad adair an faṫaí

Ġaḃ sé anonn 7 ~~ṫóg~~ ṫóg sé an claiḋeaṁ do'n arag

Cé ḃféaċfaiḋ mé faoḃar an ċlaiḋiṁ Adaṁ Duḃ Beag

Ré bí smuċán a féacaint sí annsin adaṁ an ḟaiċe níor leam sé aon ḟaoḃar arċaim ac ċuile nuḋ a ċur faoḃar air

Nuair aṫ ḟeicim aon smuċán sé tráṫ nó do ċloiġeann féin Adaṁ Duḃ Beag. Ḃuail sé san claiḋeaṁ i gcomnaiḋe a ċinn a ġall ... iomḋuil gur ḃain sé an cloiġeann ~~de ḃí sé ag é~~ annuas de gan ṫrioblóid gan ná ~~tuirle~~ tuirlinge gan ṁoill gan mearḃall gur ċuir sé ag feadġail san áit é agus ag ráḋ ḟéin ag dul annuas dó gur rug sé ar a claiḋeaṁ ina ḋiaḃlaíṫe gur ḃuail sé i gclár an éadain an cloiġeann agus ḋ'fága sé socair é. Bí glanaḋ de ṫaḃaiḋ annsin.

Ġaḃfaiḋ sure amaċ as an teaċ seo anonn adaṁ an Ḋonnaiġ le bean an ḟáḋaiġ

agus cuirim-se faoi ġeasa 7 faoi ṁór-ḋíoṁá
na bliana ní gan an áit a ṫaḃaċtáil
arís go bráċ. Ruġ sí ar ġlaisín draoiḋeaċta
agus ġaḃ sí amaċ gur buail sí an ċloiċ
ġlas a bí ag bun an tíġe gur ċas sí
mac Rí na hIorrua a bí 'na leagán cloiċe
ar feaḋ naoi mbliain. (níor ṁarḃuiġ na
fáiḋ na tír níor ṁaiṫ leo a ṁarḃú agus
Draoiḋeaċtaiċ na dtear pósta acab féin)
D'fága sí mac Rí na hIorrua agus a bean,
Ingean Rí Innfionn, le ċéile, agus ~~[illegible]~~ ingean
Rí na hIorrua nár raiḃ pósta d'fága an
ainnir i n-aiṫinfeaċt leo í go dtiġeaḋ
Dub Beag arís dá h-iarraiḋ le pósaḋ

Ġaḃ sí féin 7 mac Rí Innfionn
(an ċú) agus Dub Beag go ndeaċaiḋ siad
go Ríoġaċt na Coille Glaise. Nuair a
ṫáiniġ siad i dtír i Ríoġaċt na Coille
Glaise, tarraing Dub Beag suas a ṡoiṫeaċ
san áit nár baoġal dí tonn dá
bualaḋ ná tonn dá tuairgint

luai-ċúil
contabairt

sgoilte gainimh séidte a chuid inntinne. Chuir sé fuireach lae is bliana uaithe i gcás nach mbeadh sí leith-uair ann. Siubhail siad suas go dtáinig siad isteach i gcathair Rí na Coille Glaise. Bhí fearadh na fáilte rompa ag iníon Rí na Coille Glaise agus ag á na fear an rí

an rí - Faoileán Clúmhe

bh'oncal don mnaoi Dubh beag; ~~d'fiafruigh Dubh beag sí~~ Faoileán Clúmhe mac Finn bás é an ~~[illegible]~~ rí F. Ingean ~~tubaiste~~ do Rí Fó-thoinn an uisgeadh.

D'fiafruigh Dubh beag díobh cén bealach a bhí leo. Dubhairt Faoileán Clúmhe go raibh beirt draoidheadóir an draoidheadóir Dubh agus an draoidheadóir Rua agus go raibh an domhan captaen faoi na gcosa acab le draoidheacht.

Tá neart draoidheacht aige-sa, mé féin, adubhairt sí, ach má tá féin níl mé i ndon tada a dhéanamh leis.

Gabhfaidh mise i mbannaí agus gabhfaidh mé ag troid leis an draoidheadóir le fear acab adubhairt Dubh beag.

Sin é an draoidheadóir Dubh adubhairt sí

27

agus ġaḃfaiḋ sé ag troid leat ach an draoiḋeadóir Rua ní ṫiocfaiḋ sé ar an teach má leagann tú an teach mar níl sé i ndon rud ar bith a ḋéanamh ach an rud a ḋéanfas sé le draoiḋeacht.

Ġaḃfaiḋ mise i mbéarlaí 7 cuirfiḋ mé troid ar an draoiḋeadóir sin agus sin beag cuirfiḋ mé ealaí ar an méad atá aige de draoiḋeacht a ḋóġaḋ, go marbóċaiḋ mé é.

Imiġiġ leis cuaiḋ sé lár na báirce go ndéanaiḋ sé go dtí ~~[illegible]~~ cúirt an ḟuaig buail sé an cnaille coimpasc ḋéanfaiḋ an leabhar a bí ċuas i mbéarla na cúirte ḋe ceard a bí sé a leanaiḋ.

Tá mé ag leanaḋ ar an draoiḋeadóir teaċt amaċ feicfimid an troid sé é féin ġnaṫ-dom.

Nuair a ṫiocfas sé amaċ léimfaiḋ sé ní mar a léimfaiḋ calos ġnéiṫe ag an ngrian lá a mbeaḋ an ġaoṫ ó ḋeas

calos ġnéiṫe

28

Abair leis a ḋul amaċ go beo adair
Dub beag

Ní ḟaca mé aon ḋuine ariaṁ aċ an
ḋuine a bí ar an ṁaoiḋeadóir ag teaċt
amaċ .

Ar an ḃfoirinn beaga is bí sé amuiċ
rug Dub beag ar ċuir sé ceangal na
gcúig gcéad ar an ṁaoiḋeadóir go daorḋ go docht
~~is go daingean~~ go dtuibhartaí lasṗnacán
a ċorp scanncús go poll a chuaidh
ní ranaċ a ḃéarḟaḋ aċ barr léin
ann domhan mór

Is mé an fear is fearr a ċonaic mé
ariaṁ adair sé ~~[illegible]~~ báis mo congnaṁ is
mo ċuidiú agat in cúl ball na
domhan ná sinblaidh mé agus is fearr
é sin agat ná mé a ṁarḃú

Ní hé mo congnaṁ ná mo ċuidiú
atá mé a tarraing adair Dub beag
aċ an méid ṁaoiḋeaiġ atá agat
a ḋóġaiḋ ann na daoine atá faoi

Nuair a ḃí an céad bombileaċ dóiġte ar an ċlaḃaí treoraiġe ḃí dubaḋ na spéire ⁊ breacaḋ na n-ugleannta sa ḋaoine le feiceáil aige ḃí scéal ag aige de ráḋ mar ḃí an taoille ag líṫeaċ síos nuair a ḃí an spraoiḋeaċaiḃ dóiġte ḃí a ḋá oiread ḋaoine le feiceáil aige nuair a ḋóiġeaḋ an ḋara bombileaċ

29

spraoiḋeaċaiḃ ag a leigint saor

Dubairt an spraoiḋeadóir nac móran spraoiḋeaċaiḃ a ḃí aige aċ an bombileaċ a ḃí annsin sa ḃfarraige mar a beaḋ tír ann ḋóiġ é féin, aċt ḋub beag

Cuir an spraoiḋeadóir teine ann agus nuair a ṫosuiġ (ċuir) sé ag torann mar a beaḋ toirneaċ ann agus ḃí sé ag torann go raiḃ sé ḋóiġte

Ḋóiġ an ċuid eile anois

Níl aon níḋ spraoiḋeaċaiḃ agam-sa aċt sé

Cé mar ġeall ar an gceann eile aċt ċaiḃ mar sé sin Cé méid bisí ag ceannaiġ spraoiḋeaċaiḃ ormsa? nac ḃfuil níos comórtas leat féin?

Ċuir sé teine annsin leis an gceann eile. Bé ḃí torann a ḃí ag an gcéad bombileaċ ní raiḃ leaṫ an oiread torann aige is ḃí ag an ḋara ceann

Nuair a ḃí an ḋá ceann dóiġte

Dóiġ an ġnótuiġ ceann anois
Ní hann é
Cé leis é
Is leis an Dreoilleadóir Rua é
atá sa gcúirt sin ṫiar
Dá gcuirfinn scéal chuige an dtiocfaḋ
sé amach chugam
Ní ṫiocfaiḋ sé nó dá leagfaí an
teach air. Tá gléas cosainte aige
gléas atá sa bhfordoras aige ní
leagfeaḋ an gléas an t-aon fear
isteach gan marbhú. Dá leagfeaḋ
gan an marbhú a ḋéanamh
tuigfeaḋ fearann ina ġlaoḋ ġlan
Ní raibh aon bhlas ionnta é a marbhú
ach duine a bheith istigh a ṡáṫaiḋ é
leis an ngléas nó an gléas do
ċuirsin gan aon marbhú a ḋéanamh
le Leagfar barr draoiḋeachta. Bhí sé ag
ceapadh nárbh féidir a ṁarbhú
Ċuaiġ Dubh beag ag cainnt leis an
dinnéar. Dá dtéiġinn féin isteach adeir

sé ceann do ṁéar dá ṁarbuġaḋ
an tsleaġ féin ⁊ naṁ(?) féidir mé
a leiġeas arís le an naṁsaiḋ(?) ⁊
an poirtín(?) tosloiġe(?)

Na scéal ⁊ adubairt sí Cuir scéal
mac Rí in Éirinn ina ċú adubairt sí
Ċuir sé scéal mac Rí in Éirinn
ina ċú Nuair a bí an ċú ag dul
tríd an tsleaġ aċ ní ḋearna
sé aċ barr a spuaicill(?) a ḃaint
dí ṫríd an draoiḋeadóir ina
ġlasóg glas.

Anois adubairt gurb éigean le mac Rí
in Éirinn (an ċú) é féin ḃriseaḋ
agus pósaḋ mé féin ⁊ inġean
Rí na Fraince béiḋ(?) teaċ an
draoiḋeadóir uile ... ⁊ pósaḋ
mé inġean Rí na hIoruaiḋe.

Ċuaiḋ sé ar ais cois(?) an draoiḋeadóir
gurb tá mé fada go leor gan
draoiḋeaċt a ḋéanaḋ adubairt sé gur

32

Ṫuḃrais nuair ceaḋ aiṫriġe mor fuide duit. Bain sé an cloigeann de cuir sé an cloigeann san áit nuair a ḃí an cloigeann ag teaċt anuas sgoilt sé é. Marḃuiġ sé an cloigeann có maiṫ leis an ~~[illegible]~~ gcolann.

Tairngeadar annsin urċaí ag ingin a ḋreasfiḋe agus ag faoileán Clíre

Tá na ṁaoiḋeaḋóirí neamh anois uaċar sé ar an mbiaċais ġlanta amaċ 7 an méad a ḃí faoi ṁaoiḋeaċ ag ~~ṫiġe~~ anoċt. Aċ ní ḋíḃ sé an mbiaċais ar fad uaċar sé. Tá nuair ag siúl a ṗósaḋ inġean rí na hÉireann 7 tá mac rí iniṫearann ag siúl a ṗósaḋ inġean rí na Fraince agus bain an lá ċuige againn

Sgolaire leob annsin iad faoi agus anuas na ngealbhog go dtairngeadar don Fhrainnc. Pós mac rí iniṫearann

ar feadh naoi mbliana
an fear a bí ina ċí pós sé an bean
ar feadh naoi mbliana
a bí ina láṫair, ingean rí na Fraince
bí bainis sa bFrainnce aca féin
seachtaine nó coicíse. Nuair a bí
an bainis caiṫte ġaḃ dul beag 7
mac rí isteach 7 a bean go ndeaċaiḋ
siad son lorrac. Ṡiniġ ainm
na ngealbar infeiċeaċ leo.
Pós dub beag ingean rí na bFrainnce
Ċaiṫ siad bainis seaċt n-oiḋċe
seaċt lá. Nuair a bí an bainis
caiṫte ċuig dubbeag a bean leis
agus seoladar ar ais siar ṫógadar
ainnir na ngealbar sa bFrainnce
agus ġur ṡeoladar iad féin son
Coill Ġlas iad féin 7 a gclann ban
bí bainis an-fairsing acab ann
agus is acab a bí an dear

Ġaḃ seadran an t-áṫ 7 ġaḃ mise an
cloċán báṫaḋ uadran 7 ṫáinig mise
Níor ṫuig siad dom aċ bróga páipéir
stocaí bainne ramhar bonn is leiṫbonn
ugid dol ní i dtiġ Gnocubair ní
Gnocubair ẋ i gCaisleán Muire bí an
coileaċ a rí orm 7 tá mbraċaḋ an
ċeanc orm ní ṫáġfaḋ sé sgorionnam.

10/11/31.

Mac Ḋonnċaḋa an tSneaċta.

mealtún a dinner

12. 1. '32

Críoċnuiġeaḋ 2 2 '32

Mac Ḋonnċaḋa an tSneaċta

Rí a ḃí ann agus ṁarḃuiġeaḋ é ag fiaḋaċ. Ḋfan a ṁac Donnċaḋ ann annsin, 'sa Tuirceór, agus a ṁáṫair. Ḃí inġean ag Rí Gréige 7 ní raiḃ sé sásta í ṫaḃairt d'aon ḟear aċ fear a ḋruiḃfeaḋ an rí trí éalaċ só

"Gaḃfaiḋ mise ċo fada le Rí Gréige," arsa Donnċaḋ le n-a ṁáṫair, "le go ḃfáġaḋ mé an inġean uaiḋ."

"O nac ḃfuil ḟios agat," arsa an ṁáṫair, "gur iomḋa fear a ċuaiḋ ċo fada leis agus gur ċuir sé ar ċúl fear an inġean a ḟáġail uaiḋ."

"Is cuma liom," arsa Donnċaḋ, "b'ḟéidir nac raiḃ fear ar bit aca ċo maiṫ liom féin."

Ḃuail sé leis go ndeaċaiḋ sé isteaċ ag an Rí. Nuair a ṫáinig sé isteaċ ċuir an rí céad míle fáilte roiṁe.

"Creidim gur ag iarraiḋ mná a ṫáinig tú," arsa an rí leis.

'Seaḋ," a deir Donnċaḋ.

"Ṫiubhraiḋ mise bean duit má ċuireann tú tallaċ orm trí ráiṫe a ċaiṫeaṁ duit," adeir an Rí.

Ċuir sé 'ċuile ḃealaċ dá ḃfeabhas le Donnċaḋ san oiḋċe nó gur éirigh sé maidin lá ar n-a ḃáraċ. Ṫug sé amaċ Donnċaḋ annsin ag sgaraoid ḃeiriḋíoċ agus dá ċaplín déag dá mbleaġan.

Sgaraoid = bulc mór beiridhíoc bainne.

"Ḃfaca mise ariamh sa ṫuirseán sgaraoid ḃeiriḋeaċ ċó breaġ leob sin?" adeir an Rí le Donnċaḋ.

"Ċonnaic mé," adeir Donnċaḋ, "agus sgaraoid ḃeiriḋeaċ níos fearr faoi ṡó."

"Cé áit a ḃfaca tú iad?"

"Connaic mé ag máṫair is mo ṁáṫair sa ṫuirseán iad," adeir Donnċaḋ, "nuair ~~a~~ mbíoḋ deiċ mbean fiċead ag bleaġan ~~ocab~~ agus níl agat-sa aċt dá ḃean déag."

"Maiṫ, ṫug tú do ċeart-ḃaċal, a Ḋonnċaḋ," adeir an Rí leis. "Ní ḟaca tú sgaraoid ḃeiriḋeaċ ċó maiṫ le sin ariamh sa ṫuirseán

"Is maith liom go ndubhairt tú é," adeir Donnchadh, "is liom-sa grian ise t'inghin."

"Is leat, d'éirigh leat, ach chuir tú an dreasachán feirge orm ~~[illegible]~~ gur thug tú dhaitheach dút. B'fhéidir nach bhfuil maith ar bith dút sa méid sin."

"Tá faitchíos orm go mbuailfidh sé amach mé," adeir an Rí leis an mbáinríoghain nuair a tháinig sí isteach, "Níor casadh dom fear chó maith leis liom-sa go fóill."

"Má tá sé go maith," adeir an bháinríoghain, "nach sin é is fearr. An fear is fearr atá indiu i n-a bheathaidh dioc 'sé an fear is fearr é."

Lá ar na bhárach annsin d'éirigh sé amach ag cruinniú móna Donnchadh.

"An bhfaca tú, a Dhonnchadh, cruach mhóna chó mór leis sin?"

"Ó chonnaic," arsa Donnchadh, "chonnaic

39

mise gruaig mhóna a bhí níos mó
faoi dhó ná í."
"Cé aige a bhfaca tú í?"
"Ag m'athair is mo mháthair," arsa Donnchadh,
sa Tuircéir.
"Agus cén fáth a n-athruigheann tú gur
mó an ghruaig mhóna a bhí ag t'athair is
do mháthair ná an ghruaig sin?" arsa
an Rí.
"Fuair mise scéal lá go raibh an
ceann ab fhaide uaim dí leagtha. Chuaidh
mé ag marcaidheacht ar mo chapall go
bhfaicfinn an ceann a bhí leagtha agus
bhfacthas dhom go raibh leath an lae
caite nuair a bhí mé chomh fada leis.
Chuir mé fios dá thógáil agus bhí píosa
den oidhche caite nuair a bhí mé sa mbaile."
"Maith," arsa an Rí Gréige, [ins an ...] 's é bhéas céad
dubhairt tú i dtaobh na mbairdí, sin rud
nach bhfaca tú ariamh, gruaig mhóna
chomh fada leis sin!" ~~tá tú ag [illegible]~~

40

"Ba ṁaiṫ liom go ndéanfá é," arsa Donnċaḋ, "sin é an sgéal ar d'inġin."

"Beiḋ sí agat nuair an céad éaċt eile a ġníḋfear uait ḋúinn."

Maidin lá ar n-a ḃáraċ annsin ċuir an Rí Donnċaḋ amaċ ċo fada le gairdín cabáiste. Ḃí an cabáiste fásta 7 na meallta ḋúnta.

"An ḃfaca tú riaṁ aon gairdín cabáiste ċo maiṫ leis sin ar ṫuarcéir, a Ḋonnċaḋ?" arsa an Rí.

"Ċonnaic mé," arsa Donnċaḋ.

"Cé h-áit a ḃfaca tú é?" arsa an Rí go greannṁar.

"Ag m'aṫair agus mo ṁáṫair," arsa Donnċaḋ.

"Cén ḟáṫ a ndéarfá liom gur fearr an gairdín cabáiste a ḃí ag t'aṫair agus do ṁáṫair ná mo ġairdín-sa?" arsa an Rí.

Maidin Ḋé Luain ċuaiḋ mé féin agus mo ḋearbráṫair amaċ agus ḃí ordú againn go ngearrfaḋ muid meall cabáiste. Ḃí duine againn ar ċaoin taoḃ ḋe ag gearraḋ na coise agus

tráthnóna do Shasanaibh bhí an meall
léighte annas againn agus an chos ghearrthín
"Daoine-se gur ing mar do ḃeag-
ḃaċaiċ," aḋ Donnċaḋ, "ní raiḃ meall cabaire
ariamh ċó mór go gcaitheaḋ bainte fear
faiċtin ag greamaḋ na coise fáoi."
"Is maiṫ liom go ndubairt tú é," adeir
Donnċaḋ. "Is liom-sa t'inġean ar fad."
"Is cuma liom sin," adeir an Rí.
"Ní feacaḋ mór dom m'inġean a ṫaḃairt
mar tá fios agam gur mac rí tú
duit, lac má tá tú ḋá taḃairt duit
féin caiṫfiḋ tú a pósaḋ annseo
ní leigfiḋ mise m'inġean ar an gcuairt
fanfaiḋ tú féin is í féin i n-éinḟeacht
go bhfágaiḋ sibh bás," adeir an Rí. "Fear
atá ċó breagaċ leat-se béiḋ tú i ndon
obair a ċur ċum sin."
Pós sé féin ⁊ an inġean le ċéile
agus ḋ'fan siad sa gcaisleán go raiḃ
mac acab ⁊ 'sé an t-ainm a baisteaḋ
air an Turcaiḋ Ġréigeaċ

Bhí slad dá thógáil go dtí go raibh sé ina thrí bliana déag ~~ná~~ d'aois bhí sé ina fhear an uair sin chó mór le fear ar bith a bhí sa ngréis

Bhí an rí ann i gcónaí. Is mór an feall adeir an Rí leis an bhfear óg lá gan gaisce a mhúineadh dhuit. Cuirfidh mé go hÉirinn thú go múintear gaisce dhuit ann ag na Fianna Éireann níl maith ar bith san áit seo le gaisce a mhúineadh dhuit ann.

Cuireadh go hÉirinn anois é i n-aonfheacht le Fianna Éireann ach má cuireadh féin níor thaithnigh sé chor ar bith leob. Ní raibh fear ar bith acab iudon breith air bhí faitíos orthab go dtiocfaidh sé ró-fhada dá gcuirfidís fearg air

Well adeir Fionn lá níl fear ar bith chó maith le Rí Sgeitige Téigh chó fada leis 7 gheibhidh tú an ingean uaidh. Bhí Fionn ar siúl

gur ċuir sé go Rí Sgeiṫge é

Nuair a ṫáinig sé ċo fada le Rí Sgeiṫge d'fiafruig sé ḋe cé raiḃ a ġeall ná a ṫarrainge

"Tá mé ag tigeaċt ag lorgaiḋ mná!" adeir Donnċaḋ. Ċuala mé naċ ḃfuil aon fir ċo maiṫ leat-sa adeir Donnċaḋ

"Maise, níl", adeir Rí Sgeiṫge aċ níl aon ḃean agam le taḃairt duit. An ḃean atá agam níl sí aċ 'na cailín fós adeir sé, aċ féadfaiḋ tú fanaċt againn go mbeiḋ sí 'na ḃean agus coinneoċaiḋ mise coimirġí í gan aon duine eile a leigint í a ṫaḃairt uainn

D'fan sé annsin i n-aimsireaċt leob ḃí sé ag ól uisce a' muiċ go ceann seaċtṁaine. I gceann seaċtṁaine annsin d'ḃairt an rí leis go raiḃ teaċ faiċis 'na aice leob agus d'ḃair sé leis a ḋul

ag lasraḋ glac tine air. Abair leis glac tine a ċur amaċ ċarainn go ġeann ṡtaċtaire, go gcuirfiḋ mé an [illegible] ċuige nó glac tine ar a son.

Nuair a ċuaiḋ sé ċó fada leis an bfaṫaċ dinnéir ṡé ḋó

Fí fá féaróġ, adeir an faṫaċ faiġaim bolaḋ an Éireannaiġ ḃréagaiġ ḃréadaiġ air.

Ní Éireannaċ mise, adeir an Turcaċ Ḃréagaċ. Ní le cóir ná ceart ḋuit a ṫáinig mise annseo aċ le cóir ⁊ ceart a ḃaint ḋíot

Cé fearr leat a' coraiḋeaċt ar leacraċa dearga ná ag gabáil sé sceana glasa ⁊ mbolg earnaċa a ċéile

Is fearr liom ag coraiḋeaċt ar leacraċa dearga i n-áit a mbeiḋ mo ċosa míne fíor-uaisle ag dul isnuas ⁊ do ċosa móra mí-ṫrumaiḋ ag dul isteaċ.

Rug siad ar a chéile ansin lámh i n-íochtar 's lámh i n-uachtar 's lámh i n-aice coraíocht. Ní raibh aon fear ~~ón~~ ó Thoradán go hÚradán a thiocfadh ag breathnú ar ghairge na cath-chomórtais nach gcaithfeadh ba chóir a thógáil ag breathnú. D'éiríodh siad bogán de na gruagán 7 [illegible] de na bogán ag tarraingt toirneach fíor-uisce trí [illegible] na gcloch nglas agus na [illegible] a bhí siad ag ~~caitheamh~~ baint le tarraingt a gcosa go raibh ~~siad~~ siad ag caoineadh na gcailleach a bhí ag caitheamh a bhróga ó Dhomhan thoir go deireadh an domhain ar ghualainn Mhic Dhonncha an tSneachta.

Ó mhac Dhonncha an tSneachta, adeir sí, cuirfidh amach níl bean dá chaoineadh ná bean dá chaoineadh ná bean dá fheiceáil anois ó ach muc 7 báid ní [illegible] ag beag fanlach 7 mór fanlach an domhain

sul dá mbaiḋ sop ar do ċréiceaċa agam. Coinniġ amaċ 7 cuimliġ ort féin.

Mar sin ṫug sé cor don ḟaiċ [a ṫug sé do ċuir sé] an ċéad ċor go dtí na glúine é, an dara cor go dtí n-a ḃásta an tríomhaḋ cor go meall a ḃráġad "Talamh ar do ċeann a ḃodaiġ" arsa sé. "Ó ċím suib cad", arsa an faiċ "Is tú an gaisgiḋeaċ is fearr a ċonnac mé ariaṁ" arsa sé "Ṫabhrais mé an poiġín Tocṡlainte ort" arsa sé, "ṫabhrais mé an ḃfeaċ caol dubh ort a ḃéarfas ar an ngaoiṫ a ḃí róiṁe sul dá mbéarfaiḋ ~~[illegible]~~ an ġaoṫ a ḃí ina diaiḋ uirṫe 7 ṫabhrais mé duit mo ċlaiḋeaṁ Soluis agus an ġlaise ġraoiḋeaċta agus ṫabhrais mé duit fáinne na hóige.

erig = tairge

Cé ḃfeiċfiḋ mé iad?

Gеiḃfiḋ tú sin aiġ mar sin ṫall iad

Níl sé sin ag tarraingt faobhar ar bith. Sé an chaoi go mbíonn faobhar ag dul ar chuile tan dá mbualfí é

nuair an fathach ach ní mór duit mé féin a tharraingt go n-iontuighidh mé an clár duit.

Níl aon chall duit leat nuair sé iontóchaidh mé féin é.

D'iontuigh sé an clár sin air agus thóg sé amach an Claidheamh Solais

Cé bhféadfaidh mé faobhar anois air nuair sé

Ba bhí smaointe ar breithe a fháil ar ainmhí nuair sé

Ní fheicim aon smaoineamh ar breathnú ar do shean-chlogad féin dá bhualadh i gcoinne a chinn a thíll ar a mhuinéal bain sé de ansin é gan tuirse gan toirle gan [illegible] gan [illegible]

toirle = tuirling

Rug sé ina dheas-lámh an Claidheamh Solais 7 buail sé i gclár a chaidín an clogad 7 rinne sé scoilteán de

Níor mhór duit nuair an clogad dá mbeinn-se mar sin. Ní léar a

48

cuideoċainn. Ba ġearr é do ṡaoġal

Nuair a ḃí tú ċuig ba ḋona tú adeir Mac Donnċaḋa. Ċuir sé caoi ar an méad a ḃí aige, ar an ḃrostín tóiċleinne ar an ṡlaitín draoiḋeaċta, ar an gClaiḋeaṁ Soluis agus ar fáinne na hóige.

Ċuaiḋ sé ċó fada leis an rí.

Cén fáṫ nár ṫug tú na nuaċa ċugam adeir an Rí

Is ar éigin a ṫug mé m'anam uaiḋ adeir sé. Is olc an áit ar ċuir tú mé. Creidim gur ag iarraiḋ mé a ṁarḃuiġ a ċuir tú ann mé

Ní headh adeir an Rí ṡíl mé go gcuirfeaḋ sé ċugam iad

Tá bó agam agus tá ḃioránín ina cluais. Níl fios agam céard a ċuir ann é. Nuair a ṫreóċas tú ar maidin ba ċeart duit a ḋul agus an ḃioránín a ḃaint as a cluais.

Nuair a d'éirigh sé ar maidin chuaidh
sé a rith ar a mbó. Nuair a chonnaic
an bó é chuir sí a cloigeann i n-éadan
gur rith sí uaidh. Bhí sé 'na dhiaidh
gur rug sé uirthi. D'imthigh sé breac leithe
gur bhain sé an biorán as a chluais.
Ar an mbuinne bóthair is a bhain
sé an biorán as cluais na bó
d'éirigh fear as a' gcluais uirthi
sé le n-a thaobh. D'éirigh an bó 'na
bean le n-a thaobh.

Is ait an fear sin adeir an fear
le Mac Donnchadha #

Ar chuir an rí ag cuardach an fhathaigh
sin?

Chuir adeir Mac Donnchadha 7 mharbhuigh
mise an fathach

Is ait an fear sin adeir an fear.
Seo í an inghean is sine ag an Rí.
Nuair a tháinig mise dhá héagnaidh
chuir an Rí ag an bhfathach mé. Mharbhuigh

50

an ḟaġail mé. Rinne sé bó den
inġin 7 ċuir sé mise isteaċ ina
cluais.

Tá cúpla an ḟaġail agam-sa adeir
Mac Ḋonnċa.

Ní ġabfaiḋ ~~ṫiocfaiḋ~~ mise isteaċ sa gcúirt
sin arís adeir an fear agus ní
ġabfaiḋ ~~ṫiocfaiḋ~~ an inġean aċ an oiread.
Agus ná téiriġ ise ann
mac do Rí na Formán mise adeir sé

Má tá sí istiġ sin a ġabfas
mise anoċt, adeir sé, agus an bean
freisin agus téiriġ ann ise freisin
ná téiriġ ag an Rí mór mó.

Ċuaiḋ siad isteaċ i gcúirt
an ḟaġail annsin, an beirt fear
agus an bean.

Ḃfuil an ḃuġrán arís adeir an
fear.

Tá.

Féaċ ar an ḃfuinneoġ annsin ṫall

é go dtí i mbáraċ. adeir an fear a bí ~~na brógán~~ i sclúnaire na bó

Nuair a bí siad ag dul amaċ ar maidin ṫabair leat an brógán sin agus caiṫ síos ar an teine é adeir an fear le n-a ṁac ó

Nuair a rug sé ar an mbrógán ċuir sé a ṡean-bíse air.

Dubairt sé leis an bfear go raib an brógán ag béiceaḋ

'Caiṫ síos ar an teine é agus ná bac le n-a ċuid béiceaḋ. fág ar an teine é'

Nuair a caiṫ sé síos ar an teine é ċosnuiġ an brógán ag béiceaḋ agus ag caoineaċán

Ċuaiḋ siad amaċ agus caiṫ siad mórán den lá ag siubal go raib sé in am bricfeasta ḟágail, ṫáiniġ siad isteaċ

Nuair a ṫáiniġ siad isteaċ bí bean bán in a suiḋe cois na teine

D'éiriġ sí bean an fir seo a ċonnaic

52

ḟé ar maidin aċ níor aiṫin sí an bean eile
A bfuil ḟios agat adeir fear na Cluaise
cé hí an bean sin.
Níl adeir sí
Sin í do bean féin. Sin í a bí
ina biorán sin í a ~~biorán~~ a ċaiṫ
tú sa teine, an biorán a bí
i gcluais na bó atá ina bean anois
Ní raib ag an rí aċ ~~beirt~~ ingean
Rinne sí bó de'n ingin ucab 7 biorán
den ingean eile tá an ingean eile
sa mbaile aige.
Pós an fear annsin 7 an ingean be
ríne le céile 7 pós mac Donnċaḋa an
ingean eile bí siad in aonfeacht sa
gcúirt. Ní raib siad ann ac-
raiċtain nuair a ṫáinig faṫaċ
ag an doras ag iarraiḋ comhraic
ba ṁó faoi ḋó é ná an ċéad
ḟaṫaċ. Ṫeicfeaḋ siad an domhan
mór uile a ḋá ċois 7 ní ḟeicfidís

rud ar biṫ idir a ṁullaiġ ⁊ an t-aer bí sé ċó mór sin.

Tá sé ċó maiṫ duit, adeir Mac Rí na Formán aḋul amaċ ⁊ é sin a ṁarḃuġaḋ adeir sé leis ~~mac [illegible]~~ an Turcaċ Gréagaċ.

Táinig féin amaċ adeir an Turcaċ Gréagaċ ⁊ marbuiġ é. Tá cuid agam-sa ċeana ⁊ marbuiġ mé faiċí ⁊ marbuiġ tusa é sin ⁊ bíoḋ cuid a'd féin.

Ġab Mac Rí na Formán amaċ ansin ⁊ nuair a ġab sé amaċ rug an faiċí air ⁊ ċaiṫ sé uaiḋ é, ċuir sé seaċt n-iomaire ⁊ seaċt n-acra uaiḋ é. Nuair a ṫuit sé ċuaiḋ sé go dtí a ~~fea~~ ḋá asgail sa ṫalaṁ.

Nuair a ċonnaic an Turcaċ Gréagaċ Mac Rí na Formán caiṫte ag an bfaiċí ġab sé féin amaċ. Ní raiḃ sé in ann greim a fáġail air níos airde ná a ḋá iosgaid. Nuair a fuair sé greim orraḃ

greim iosgadaiḋe

agus gur tarraing sé aige a ċosa ṫimċ
an faṫaiċ anuas ar an talaṁ
agus bain sé an clogeann de
Nuair a ḃí an clogeann bainte de
aige ġab sé 7 ṫarraing sé an fear
eile ar an talaṁ 7 ċuireadar an
faṫaiċ mór

Tar na ḃárac ċuireadar na mná
amaċ an ḃaint fear féaċaint cé
aca is mó a ṡiubalfaḋ. An té is
mó a ṡiubalfaḋ is aige a ḃeaḋ an
cuid is mó de ṫalaṁ na ḃfaṫaiċ.
Ḃí dá laiṗróid ag na mná agus
ṡiubalfaḋ an dá laiṗróid an oiread céadna
leis an mbaint fear. Ba cuma leis na
fir sa tubaiste céard a déanfaḋ an
an talaṁ Siad na mná a ḃí ag
ṡiul a roinnt na talṁan. Nuair a
ḃí na fir imiġṫe a siubal ṫáinig
an ḃaint bán amaċ 7 ċaiṫ siad na
laiṗróidí 7 nuair a ṫáinig na

Laiṫreoiḋí ar an sé an fad céadna
a bí siubalta acab.

Níor. ċuir an Turcaí Gréagaí aon
sgíos ar féin ach nár a ṫabairt
ar maidin agus a ṫeaċt aníos.
Ceap sé go raiḃ a ḋíol talmain aige
san méid a ṡiubail sé. Bí an fear
eile ag siubal feaḋ an lae. Sé an
oiread céadna talmain a bí aca.
Nuair a ṫáinig siad abaile sgánd
subairc na muinṫ leob sin mar a
ċéile a bí siubalta acab

Tá sé có maiṫ dom adeir an
bean leis an Turcaí Gréagaí a ḋul
sa gcuirt is saidbre. an fear deireannaí
sin a ṁarḃuiġ tú sé a ċuirt
is airde. Mar tú tú le cuirt a
fágail aige so tá sé có maiṫ duit
é a ḟágail sa gcuirt uaċt aige.

Buail sé leis é féin is a ḃean
Bí sé aċd a ṫabairt leis an méid a

fáinne na hóige
bí sé indon
duine a ċoinneáil
óg go bfuiġeaḋ sé
bás

Ḃain sé den ḟaċaí roiṁe sin, an
tuí ċaoḋ-dub, an Claiḋeaṁ Soluis,
Roisín na hÉigeallaṁre, an tslaitín ḋraoiḋeaċta
agus fáinne na hóige a bí ar a ṁéar.

Ċuir ~~sé~~ sise tallaċ ar ġaoḋ 'n uile
a ḟáġail ina ḋiaiḋ. 'Tá ceann de ċaor
~~ċuile~~ ċeann acab i gcúirt an ḟaċaiġ
ṁóir. Tá mé ag ḋul ann le feaċtain
ag beaċaí an ċapall 7 coinnigh mé
iad.

Ḋ'ḟáġa sé iad ag mac Rí na formán
annsin. Ċuaiḋ sé féin 7 a bean
ċó fada le cúirt an ḟaċaiġ ṁóir
agus níor ḃaoḃiġ ceaċtar aca cúirt
an Rí.

D'ḟan an ċurcaí ġréagaí 7 a bean
le ċéile go raiḃ ḃéirt mac aca
annsin ṫáinig mac Rí na formán
ċuca i n-áit a raiḃ an inġean óg
inġean óg Rí. Duḃairt sé go dtáinig
an Rí ċó fada leis. Bí caoineaċán na

Bí na mná
ċuile lá ag ...
an-ġar dá ċéile
ba ṁaiṫ le
ċuile bean an
rud ab'ḟearr
aici féin.

na nuince dóiġe aiġe a ráḋ go raiḃ an inġean imṫiġṫe uaiḋ.

Níl níos a rud có fada leis go dtigiḋ sé có fada liom féin, aċt an Turcaí Gréagaċ.

Nuair a ṫáiniġ an rí có fada leis d'fiafruiġ sé ḋe cé ’n tiġ uaiḋ an inġean

Fáġaí ag an Turcaċ, adeir sé

Is maiṫ liom-sa a ḋul annsin, adeir sé, ġabfaiḋ mise annsin agus marḃóċaiḋ mé an fear sin.

Ċuaiḋ sé leis annsin é féin agus Mac Rí na Formáin gur ṫiġeadar có fada leis an Turcaċ Nuair a ṫáiniġeadar go dtí cúirt an ḟaṫaiġ ḃuail an Turcaí Gréagaċ an doras. Ṫáiniġ an doirseoir agus d'fiafruiġ sé ḋe ceard a ḃí uaiḋ. Duḃairt sé gur ġraḃaige é a ḃí ag iarraiḋ lóistín na hoiḋċe

Is fada an lá nár ṫáinig aon leiṫéidí ó Ṁáirín míle míle is teaċ ċugainn an ċuid againn atá láidir a ṫroiċfiḋ píosa díb cad tá siad ag gáire, an ċuid naċ bfuil láidir naċ bfuilingfiḋ aon píosa díb tá siad ag caoineaḋ

Tá sé i n-am agaiḃ teaċt orm mar sin, adeir an Turcaċ Gránna, ag breiṫ ar ċaol a ċoise ar an gceann ba ġoire dó agus bí sé ag gabáil ar an gceann eile leis go raiḃ siad marḃ go dtí an t-amar mór

ċuga leat, adeir an doirseoir, go dtí teaċ na n-amus. Má ċugann siad léir dóiḃ dul isteaċ, adeir sé, agus mara dtugann ní fearr linn agat é ná acab féin

Dúisiġ leis agus nuair a ṫáinig sé isteaċ i dteaċ na n-amus ċonnaic cuid aca ag gol 7 cuid aca ag gáirí. Cén fáṫ an gol is an gáirí? adeir sé an t-amus mór, fiafruiġeaċ sa ġlúin 7 ċuir sé a ṡeanṡ gáire as

silence suaimhneas

Urlár sguaḃta
Brisín Máire
Teine fadaiġṫe
agus ceoiġarnia m'anam agam
adeir an t-amad mór

Ní hé t-anam a bí mé a lorgaiḋ aċ suaimhneas a ḃeiṫ agaiḃ agus sib a ḃeiṫ creátta.

Ó'n an t-amus mór riaḃ sé a bí marḃ ag an Turcaċ Gránna ċaiṫ sé amaċ ar an gcnocán iad. Sguaḃ sé an turlár

D'ḟaduiġ sé teine agus ċraoi sé bruiġin ṁaiċre.

Dubhairt an Turcaċ Gréigeaċ naċ ngabhfaḋ sé a ċodlaḋ go bhfáġaḋ sé greim le n-iṫe. Ġaib sé arís go dtí cúl an ṫaca agus bhuail sé an doras. Ṫáinig an doirseoir.

Cé tá annsin adeir sé.

Grabagra beag atá ag iarraiḋ greim le n-iṫe.

Ṫéiriġ go dtí an báicéar adeir an doirseoir agus má tá greim de arán donn aige nó builín naċ bhfuil aon ġnó aige féin de ní fearr liom aige-ná agat-sa.

D'imṫiġ leis go ndeaċaiḋ sé có fada leis an mbácér. Bhuail sé an doras. D'fiafruiġ an báicéar cé bhí annsin.

Grabagra beag mé atá ag iarraiḋ greim le n-iṫe go maidin, adeir sé.

Tá mé ag cur an aráin isteaċ sa mbácús agus dá mbeaḋ sé istiġ ċaiṫfinn isteaċ i ndáiríre leis ir bruaċ an builín a ḋéanfá.

Ní fada go mbáiḋ adeir sé, ag ṡiúl isteaċ, ag cur bos le n-a ṫóin is le n-a ċeann is ċaiṫ sé isteaċ sa mbacús é. Ḋáiriġ sé an ċoinnle air ⁊ rinne sé builín ḋe i n-[illegible] leis an arán.

Ḋárdaiġ sé leis cúpla builín agus ġab sé go teaċ na n-aímus. An méad aráin a bí sa mbacús bí sé a roiċ roinne agus ina ḋiaiḋ go ndeacaiḋ sé go dtí teaċ na n-aímus.

Anois adeir sé leis an aímus mór ṫé do ḋíol, agus dá mbeaḋ sib muinnte hom-sa nuair a ṫáiniġ mé isteaċ ṫuḃéarfainn bím nḋóċain ḋíb.

Ṫáiniġ sé féin ag iċe bí an t-arán ḋá ṫaċtaḋ agus ḋubairt sé go gcaiṫfeaḋ sé deoċ a ḟáġail. Ġab sé go dtí cúinne an ḟaiċ ḃuail sé an doras. Ṫáiniġ an doirseoir ḋfiafruiġ sé cé bí ann sin

Grabaire beag mé atá ag iarraiḋ deoċ marsa is mé an grabaire siubhlaċ, adeir

an doras. Táiniġ go dtí an brúiġéar agus má tá leann reaḋ aige nó rud ar biṫ eile nach bhfuil aon ġraiṫe aige féin ḋa ṫugaḋ sé duit é, agus má tá graiṫe aige ḋa ní fearr liom agat é

Ġaḃ sé go dtí an brúiġéar agus buail sé an doras

D'freagair an brúiġéar cé bí annsin

Ġrabaire beag mé atá ag iarraiḋ lóiste go maidin

Tá mé ag ȯl a'.múċaḋ na ndoinfí agus dá mbeaḋ tá uisce agam is breaġ a ṁúċfá ~~tom~~ cad.

Ní fada go mbaiḋ adag sé a, ȯl uisce ag breiṫ ar an mbrúiġéar, agus ḋá ċaiṫeaṁ uisce i ndaimac acab agus ḋíbiġ sé annsin é.

D'árduiġ sé ceiġ leis agus an méad ċeiġeanna a bí ann bí siad ag riṫ roimhe agus ina ndiaiḋ go dtáiniġ siad go dtí teaċ na n-aimsir

Bí ag ól anocht, adeir sé leis an athair mór agus dá mbeadh sibh, muintire liom-sa thiubharfainn bhur ndóthain le n-ithe 's le n-ól díbh uilig, adeir sé.

D'ionnsuigh siad ag ól annsin go raibh a mbrdóthain ólta acab. Nuair a bhí a ndóthain ólta acab luigh siad siar ar na hamogáibh luachra gur éirigh siad an lá Nuair a d'éirigh siad an lá 7 d'imigh ~~siad~~ an beirt ghaisgidheach

Suas adeir an Turcach Gréagach, tá mise ag dul ag troid ceart leis an bhfathach imbáireach agus coinnigh thusa ó dhul san áit ó tharla an draoidheacht agat. Coinnigh thusa ar an talamh romhat é

Nuair a d'éirigh sé annsin chuimil sé bos dá shúile dá lámha 's dá mbaill chóir sé a cheann, ghabh sé a chlaídh agus d'ith sé a bhricfeasta. Ghabh sé go tobar na meala 7 d'ionnlaigh sé é féin. Ghléas sé suas ina chulaidh gaisge cata agus crua-chóimhrac

63

é féin. ḃí coiṫín dá ṫraiceann taiscon
ar go pluc a ḋá ṁása. ḃí sruip
ḋaingneaċa ġreagaċa gleannta treas pocán
na míol mór a mbeaḋ sé ina ṁadra ḋá
ṁáinncoir. ḃí sé sgríoḃṫa síos ar ina línéaca
móra ṫríd é féin beo beoċa na mbeoċa
fear marḃṫa na gcéadta fear cóir is ceart
a ḃaint amaċ gan cóir ná ceart ar bith
a ṫabairt uaiḋ claiḋeaṁ ḋuilleaċ ḋuilleaċ
fóill ini-í fóill an ḟeá fóill an ḟéaḋ is na
hollagadán ~~ag tabairt~~ a ṫarraingt uiscaċ fa láimhe deisa
agus ag tabairt amaċ a láimhe clé mara
mbearrfaḋ den ċéad iarraiḋ go mbearrfaḋ
is go dtiubraḋ leis den dara hiarraiḋ ġaḃ
sé ar barr an talaim balb bréige a raiḃ an
dá ġreim déag a ḃí ann maiseaċa dó trí
greim dá niṁaḋ, cumhaċ caol, ṫón ṁór agus
iomṫorn uaiḃreaċ trí ġreim dá ċairḃ,
mala paimar, saḃaim sgáṫaniaċ agus
bolan dána, trí ġreim dá siocnaiċ súil
bioraiċ, cluas aoiḃinn ⁊ srúball sgoṫaiċ

64

Seán:
Tá Dubhlongsa le
pósadh
Máirín:
go dtugá Dia
pósadh maith don
duine bhocht

trí greim dá ghearrfeadh filleadh grod 7 léim árd
buail sé an cuaille cómhrac annsin agus
níor fága sé Tadhg i mbéal scarrthaí i gcapall
caig ar lionn gearrfeadh i dtuigin leanbh,
impraoi nar bain sé trí iompó beo ar
marbh ag agus iompó ar an aráiste

D'árduig an bolgaire buaid i mbarr na cúirte
annsin agus d'fhiafruig sé an céad a bhí sé
a iarraidh

Tá mé ag iarraidh seacht gcéad ar m'aghaidh
seacht gcéad ar mo [illegible] (chúlaibh), seacht gcéad ar
gach taobh díom agus fad mo radhairc uaidh sin
amach, adeir an Turcach Gréagach

Tháinig sin chuige an méad sin tré chéile
agus d'fhiafruig sé díbh an ag an bhfaichí
nó aige féin a b'fearr leob an lá a bheith

Dubhairt siad go mb'fearr leob aige féin é

D'fanfaidh sin mar sin, [illegible] fanaidh mar
tá sibh ní marbhóchaidh mise duine ar bith
agaibh. Is liom-sa an ríoghacht 7 bídh sé
agaibh ar ball.

65

Ġaḃ sé annsin 7 ḃuail sé an ḃ cualla coimrac
arís

Ḋúisiġ an bolgaire bacaċ 7 ḋ'fiafruiġ sé
ḋó céard a ḃí sé a tarrnaiḋ

Tá mé ag tarrnaiḋ an ḟáṫaiġ a deir sé

Tá sé ḋá ġléasaḋ féin amaċ i néadaċ
plásta sa gcaoi naċ ḃfuil aon buille dá
buailfear air naċ n-imṫeoċaiḋ ḋe
mar ḋ'imṫeoċaḋ braon uisge de ġé
agus níl aon buille dá mbuailtiḋ sé
air naċ n-imṫeoċaiḋ ón gcraiceann
go dtí an cnáiṁ agus ón gcnáiṁ go
dtí an smior agus ón smior go dtí
an smiontam.

Tárruiġ an faċaċ mór amaċ tarrnaiġ
sé dá ubhall nime ar a ḋá ṗóca i néinfeaċt
agus ċaiṫ sé leis an Turcaċ Gréagaċ iad.
Ċoinnigh (?) sé é féin le bonn a ḃróg
Nuair a ṡíl sé an faċaċ a ḃualaḋ
d'éiriġ an faċaċ san aer agus ċuir
mac Rí na forṁán anuas é le ...

baint dó seasaṁ ar a ṫalaṁ. Ċaiṫ an
faṫaċ 7 an Turcaċ Gréagaċ leaṫ an lae ag
troid le dá ċlaiḋeaṁ 7 níor léig ceaċtar
aca buaileaḋ ina ċraiceann. Nuair a
ḃí leaṫ an lae caiṫte ṫáinig Iníon Ríġ
Sgoiṫiġe amaċ le dá ṗláta mine coirce
ċuca. Ṡuiḋeadar ~~síos go n-iṫeaḋ~~ an faṫaċ síos go
n-iṫeaḋ sé a ċuid féin. Connaic an
Turcaċ Gréagaċ sgríbhín ar ċlaiḋeaṁ
an faṫa naċ raiḃ marḃaḋ i ndán dó
go marḃuiġeaḋ a ċlaiḋeaṁ féin é. Ní
~~ḋearna~~ sé aċ ~~[illegible]~~ ar a ṗláta
féin 7 an iṫir ċoirce a ċaiṫeaṁ uaiḋ
uair an dá ṡúil i n-éadan an ḟaṫa agus
a claiḋeaṁ a sgiobaḋ uaiḋ buail sé
i gcoiṁngar a ċinn a ġiall is a
ṁuiníl gur bain sé an ceann de
gan tuirsle gan tuirle gan ṁoill gan
ṁearaball gur buail sé i gclár an ḃadain
é gur ġreamuiġ sé an ~~[illegible]~~ ceann
Is mairg duit ċlaon an ceann

nár ṫug tú greim le n-iṫe dom i dtosaċ

O Rinne mé féin an tapa ab fearr adeir an Turcaí Gréagaí

Nuair a ḃí an faṫaċ marḃ aige ṫug an ḃean an ṫlaisín óir amaċ ċuige. Ḃí leagain cloiċe déanta de ḋaoine ag an ḃfaṫaċ. Ṫóg sí suas iad. Ḃí mac Rí Loċlann ina leagan cnuais cloiċe agus tógaḋ é ina ġaisgiḋeaċ

Sin é an fear a ḃí dom ċapparaiḋ adeir Iúgonn Rí Sgeirisé. Ṫug an faṫaċ leis é 7 rinne sé leagan cnuais cloiċe ḋe agus ṫug sé mise leis. Posfaiḋ mise anois adeir sí agus ṫiuḃraiḋ tú an áit seo dúinn ó ṫígla áit agat féin adeir sí leis an Turcaí Gréagaí

Is beag an baoġal atá orm, adeir sé, áit mo ṡean-aṫar féin ṫugaḋ d'aṫair áit duit nó tugaḋ aṫair an ḟir duit é

Níor ṫug sé dí an áit. Ḋfága sé fear dá raiḃ ann i mbun na háite

68

agus ḋimiġ sé féin 7 mac Rí na Fornán mac Rí Loċlann agus inġean Rí Sgeirige go fada le Rí Sgeirige.

Nuair a ṫáinig sgéal nuaḋ ag an Rí cé ḃí ann rompa ach Donnċaḋ Donn ~~Rua~~ na gCleas ag tigeaċt ag iarraiḋ inġean Rí Sgeirige é féin. Nuair a ṫáinig an inġean agus an fear a raiḃ ~~bí~~ sí a ceapaḋ a ḃeiṫ aice ní raiḃ neart ar ḃí aice an ~~tig~~ le hair Donnċaḋ Donn ~~Dubh~~ na gCleas. Ḃí sé 'na fear breaġ. ~~É~~ Éireannaċ a ḃí ann.

Labair an Turcaċ Gréagaċ leis agus d'fiafruiġ sé ḋó cé raiḃ sé a dul? Duḃairt sé go raiḃ sé ag dul ag iarraiḋ mná.

Tá an bean seo a dul a pósaḋ an fir seo 7 ní féadfaiḋ tú í fáġail.

Ní ṗósfaiḋ mé é, adeir sí, mó ṗósann an fear seo mé.

Nach gar d'iarraiḋ a ṫáinig mé adeir an fear cleasaċ

Mā ṡeaḋ aḋeir an tiġearn pósfaiḋ mise í.

Níl tada le déanaṁ agam-sa mar sin aḋeir mac Rí Loclann aċ aḋul aḃaile

Téiriġ aḃaile aḋeir an tiġearn

Ní ġaḃfaiḋ sé aḃaile go gcaiṫfiḋ sé an ḃainis aḋeir an Turcaċ Gréagaċ

Pós sí féin agus Donnċaḋ Donn na gClear le ċéile ⁊ bí ḃainis seaċt lá ⁊ seaċt n-oiḋċe acab le mil Ġréagaċ ⁊ beoir Loclannaċ. Ḃlas na meala ar gaċ aon ġreim ḋe ⁊ gan greim ar biṫ acab tar ⁊ ní raiḃ fear cé ḃfeicfeaḋ an ċéad oiḋċe ná an oiḋċe ḋeireannaċ, aċ an oiḋċe ḋeireannaċ ḃuail a gcodlaḋ uilig iad agus ṫáinig mac Rí ṫír na nGaedeal agus ṫug sé uaṫaḃ an ḃean.

Nuair a ḋúisiġ siad annsin fuair siad an ḃean imiġṫe uaṫaḃ ag mac Rí

na síntheánach deasgránaich céirseánach ag rigeacht ag
bualadh tuargain agus ag rapáil

70

Tír na nGael

Tá sí imighthe uaim anois atá seal
Má tá féin atá Donnchadh Donn
na gClear gaisgidh mar a agus í.

Gabh sé 7 ceann sliocht do taobh thuaidh
agus sliocht do thaobh deasaig 7 chaith sé
amach ar an bfairrge iad 7 rinne sé
long luchtmhar lán do iollra dathanna
sé suas a cuid seolta móra bacóideacha
bacóideacha bán dearg go barra na ngrann
cé fada có-réidh có-dhíreach nár fág
céad tír gan tarraing nár forgail
maide rámha gan fuaimneach treabhadh
na fairrge folcanta fíor-dhomhainn nách
dtreabhfar arís go lá deire an domhain
Tige rómpa míola móra beirighidh beaga
báirneacha na fairrge uar ag rigeacht ar
bord is ar bárr an maide rámha glug glug
ag an bfoilleán ó thosach na loinge go
deire na loinge na heasgonna a bhí
i n-forgalaí a chéile] an gaineam garbh

71

ag dul i n-íoċtar an gainiṁ mín a' dul i n-uaċtar, ~~[illegible]~~ le neart teann ġreabaiḋ 7 tomáint.

Ṡeol siad leob 7 níor stríoc siad cuan ná calaḋ gur stríoc sé tón cuain i gcaladh cúirt Rí Tír na nGealt san áit nár baoġal dí tonn dá bualaḋ ná tonn dá maistriuġaḋ (dá bualaḋ anuas den talaiṁ) sgoilte gaineaṁ féidir a ḋul tinnte. Tug sé seacht lá 7 bliana naoi i gcás nach mbeaḋ sí leaṫ-uair ann. Ḃuail siad suas go dtáinig siad isteac i gcúirt Rí na nGealt. Nuair a connaic sé ag tíġeaċt iad bhí fearaḋ na fáilte rómpa ag an ceaṫrar acab mac Rí na Foryón, mac Rí Loċlann an Turcaċ Gréagaċ 7 Donnċaḋ Donn na gClear. Gléasaḋ cuile níḋ dá feabhas dóib, cuireaḋ cuca an bord F gur ċaiṫ siad dinnéar

72

breaġ. Nuair a ḃí an dinnéar caiṫte acab. Sé an ~~ait~~ áit ~~ar~~ a ḋéanuiġ~~ear~~ uind ag carraiġ na luinġ~~ne~~ áit adair an Turcaí Gréagaí

Tá sí le fágail agat, adair Rí na nGealt

Ḃí mise ar ġá ḃearraiḋ adair ~~an Turcaí Gréagaí~~ Donnċaḋ ac an fear so ~~[illegible]~~ má tugann tú dóí, mac Rí Loċlannaċ.

Fuair mac Rí Loċlannaċ anuas an ingean 7 pósaḋ iad.

Anois adair Donnċaḋ le mac Rí Ṫír na nGealt a ḃfuil tusa a dul ag coinneál na mná a ġoid tú aréir?

Tá adair an mac

Duḃairt Donnċaḋ má ḃí gurb sin is an bás do ~~níl~~ níl aon ḟear ann in do ríoġaċt nać marḃóċaiḋ mise. Má tá draoiḋeaċt agatsa tá beirt fear agamsa a ḃfuil

ḋraoiḋeaċt agaib ċó maiṫ leat-sa.

Tugaḋ sé an ḃean ṡuit adair an t-aṫair Ġubḃiaiṡ ar niaiḋ leis féin adair sé. Cé'n sórt duine tú adair an rí leis an mac, nac ḃfuil an ríoġaċt rácaí fada agat le bean a ḟáġail duit féin gan bean a ḃí pósta leis sío a ṫabairt ċuġat nuair a fuair tú ar meisce é.

Ḋubairt an mac annsin go ḋtiubraḋ ais í.

Ċaiṫ siad an oiḋċe sin ag iṫeaḋ ag ól agus ag déanaṁ bainse. Maidin lár na ḃáireaċ ḋ'fágadar mac Rí Loclannaċ annsin ċáinig siad féin 7 an ḃean abaile go Ríoġaċt Rí Sgeiriġe. Nuair a ṫáinig siad abaile annsin ċuir an Tuirc Ġréagaċ a ċuid féin go Ḋonnċaḋ Donn na gCleas 7 ċuaiḋ sé féin 's a ḃean 's a ċlann don Tuirc 7 ḋ'ḟanadar ann go ḃfuair siad bás. Níor ing

74

stad somsa ach bróga páipéir 7 stocaí
bainne lámhair bonn ir leith-phingin
airgead dhól mé i dtigh Chrochubhair Uí
Chrochubhair i gCathair Mhuiris. B'é an
codladh a rith orm 7 dá mbeireadh an
ceart orm ní fhágfadh sé deor ionam.

Lá Féil Muire na gCoinneall

2. 2. 1932

i gCárna

75

Máire

Cailín aimsire a bí innte Máire a bí uirṫe. bí sí indon cuile rud a ḋéanaṁ. ní raiḃ aon uireasa léiṫi. Ġaḃ sí suas go baile Áṫa Cliaṫ. bí sí cúpla bliain ag obair ann. Ṫáinig do-ċúis anall ar Sasana ann. Ṫáinig sí ṫar ... leis ḋubairt sí pé bí páiste a bí sí ḋubairt go ḋeimhniġ sí sé a ḋá ..., go raiḃ a bean féin aige 7 mór seasaṁ ingean 7 mac aċ naċ raiḃ an mac sa mbaile.

Buail sí i ndéineaċt leis anonn go Sasana. bí sí ag obair aċ níor ṫáinig an bean cor an brí léiṫi. bí sí an-mór innte féin. Pé bí obair a ḋéanfaḋ Máire bí an bean ag cappaḋ tuille a ċur uirṫe. bí an bean annas uirṫe aċ bí an fear go maiṫ ḋí.

Oíċe a bí sí ann sin bí sí ag ceapaḋ go ngabfaḋ sí amaċ ag siuḃal

76

Dóṁnaiċ a ḃí ann. Nuair a connaic an ḃean a ḋul amaċ í d'ubair sí léiṫe an gráta a ġlanaḋ agus a ṗolasáil.

Rinne Máire é agus nuair a ḃí sé déanta aice ní raiḃ aon aiṫne uirṫe naċ raiḃ sí ní ba ġlaine ná mar ḃí sí roiṁe sin.

Tug an ḃean anuas an mór-ṡiosúr ingean 7 d'ubair sí le Máire a ingne a ċioraḋ 7 Rinne Máire é. D'órduiġ sí annsin dí an t-urlár a niġeaċán ~~agus a~~ i moḋ is go gcuirfeaḋ sí ar a glúine í. Nuair a ḃí sin déanta aice níor ṁeirre dí dul amaċ. Ní raiḃ aon ḃlas maise faoi na cuid éadaiġ aice.

Ġaḃ an ḃean annsin agus ċaiṫ sí salaċar ar ceann de na leabṫaċaiḃ agus d'órduiġ sí do Ṁáire éadaiġ glan a ċur ar an leabaiḋ. Ḃain Máire a culaiḋ Dóṁnaiġ dí 7 ċuir sí culaiḋ

eile
uisce. Ċaiṫ sí éadaċ na leabṫa síos
i nGrúbán agus ċuir sí éadaċ glan uirṫe
Nuair a bí sin déanta aice ṡuiḋ sí
síos ar ċaṫaoir 7 ṫuit sí 'na codlaḋ
Ní fada a bí sí 'na codlaḋ nuair
a faiċeas sí go dtáinig fear có fada léiṫe
agus go dtug sé uisce i sceaiċ í 7
Nuair a ṫug sé uisce í ṫug sé naipicín
póca dí 7 go raiḃ taoṡgán d'airgead
glas uiṡ ann 7 go dtug sé naipicín
póca eile anuisin dí 7 go raiḃ ór uiṡ
ann. Faiċeas dí anuisin go dtáinig
bean 7 go dtug sí culaiṫ ṡíoda dí 7
gur ċuir sí an culaiṫ ṡíoda uirṫe ~~déanta~~
agus go dtáinig fear anuisin 7 gur leag
sé bord bréag aice 7 gur ċuir sé
tallaċ uirṫe síoda uisce ag an mbord
Nuair a bí an méad sin d'ionnlcadí
déanta aice d'airiġ sí an torann ag
teaċt uisce 7 ḋúisiġ sí agus ar an
bronnte ní bí sí d'aiṫriġ ṫáinig

fear breaġ isteaċ. D'fiafruiġ sé dí cé raiḃ muinntir an tiġe i. D'ubairt sí leis go raiḃ siad imiġṫe amaċ. D'ubairt sé léiṫe a béile a ṫógaint réiḋ dó. Fuair sí a béile réiḋ dó.

D'fiafruiġ sé dí cá fada a ḃí sí sa teaċ. D'ubairt sí leis fiċe dá bliain a ḃí sí ann

Is mór a job ceart a ḃaint-sa mo ṁíṫear a dúḃairt sé mac léiġinn sin mur-ṫá mé sa nGearmáin le bliaḃain i mo ḋoċtúir. Ní ḃéiḋ mé i mo ḋoċtúir go ceann trí mbliana

Níor ḃ fada go dtáinig siad isteaċ. Ḃí fearaḋ na fáilte roimhe nuair a ṫáinig siad isteaċ, d'ḟan sé an oiḋċe sin agus lá eile 7 d'imiġ sé a siúl annsin. Ṫug sé lán a ṗócaí d'airgead glas do Ṁáire ag imṫeaċt dó.

Ḃí sise annsin go ceann dá bliain arís 7 ba mór an job dí an fear

a ṗósaḋ. Ṗós duine de na hinġeanaċa annsin Ṗós sí cóisteoir. Ċeannuiġ siad teaċ dó go maiṫ le na dteaċ féin. Ṫáiniġ an mac aḃaile i gceann dá ḃliain. Ḃí dinnéar réiḋ acab agus ḃí an cóisteoir ⁊ a ḃean ann Dubairt an mac nár ṫeastaiġ duine eile a ḃeiṫ ag an mbord agus go ndubairt sé féin an cailín ann

Ṫosuiġ an inġean ag caillcaineaṁ a cailla. Céard tá tú a déanaṁ adeir sí má ṫugann tú ann í fágfaiḋ mise é fág má ṫogruiġeann tú féin é adeir an mac níl aon maiṫ ḋuit ag cainnt tuḃrad mise ann í. Nac ḃfuil mé féin pósta le inġean rí adeir sé Ṗós mise inġean rí ⁊ ḃí mé annseo ċeana agus níl aon ḃeiṫ agam an cailín é a ḃeiṫ ag an mbord liom. bean aca i ndon ċuile rud a déanaṁ ċo maiṫ léiṫe.

Ṡnaimiġ an inġean annsin agus nuair a ṡuiḋeadar isteaċ aríṡ ṫosuiġ

an mac ag féachaint san chóirceoir cárta ó dtíg sé a leiṫéid seo d'ḟear agus cárta ó dtíg sé a leiṫéid siúd. Bhí sé ag caiṫeamh spallaí leis an gcoirceoir agus leis an máṫair a ráḋ nár ċeart dí an inghean a ṫabhairt dó. Nuair a bhí an dinnear caiṫte acab cruinnigheadh na gréiṫí agus nuair a bhí Máire dá nighneacháin ċuaiḋ an mac dá nighneacháin leiṫe agus dá dtriomú agus is ag an mbord a bhí an spórt dá ḋéanamh.

Ṫosaigh an máṫair ag cailleaḋ a céille aríṡ nuair a ċonnaic sí an mac ag nighneacháin na ngréiṫí.

Ó ceann ċall siar a bheiṫ ag caint adam sé le n-a máṫair tá mé a ~~scarparn~~ mhíniuġaḋ dí cén ċaoi a nighfiḋ sí na soiṫiġ is a dtriomóċaiḋ sí iad. Níl fios aice cén ċaoi le n-a ḋéanamh.

Nuair a bhí na soiṫiġ nighṫe ag Máire ġearr sí a méar 7 ḃí an ḟuil ag silea...

Ċeangail sé a méar le naipicín síoda 7 cóirniġ sé an naipicín bán. go raiḃ an fuil stopṫa. D'fan sé sa mbaile annsin go raiḃ an ṁéar cneasuiġṫe agus nuair a ḃí sé ag imṫeaċt annsin duḃairt sé le máṫair go dtiocfaḋ sé dá hiarraiḋ

Béiḋ tusa dom féin agam an t-am sin is ionúineaċ liom is fearr liom ṫú 7 ní ionúineaċ leat-sa adeir sé

Nuair a ḃí an ḃliain caiṫte ċonnaic sí an cóiste breaġ ag teaċt ag an doras ṫáinig an mac isteaċ. "Bí amuiċ" adeir sé le máṫair. Tá mé le do ṫabhairt liom".

Nuair a ḃí sí ag dul amaċ annsin an ḃfuil do ṁéar go maiṫ adeir sé

'Tá' adeir sí

Bfeiceann tú adeir sé do ċeart 7 an fuil ag tógáil an naipicín síoda ar a póca

An ḃfuil sí annsin go fóill adeir sí

Tá adeir sé tá sí có maiṫ indiu

82

ir do bí rí an lá rin Sin í an fuil arí uaral

Dimig ré annrin 7 ċuig ré leir í go ndeacadar urceaċ i gcúirt breaġ í. Ċáinig bóirgaire buan 7 leag ré bord dóib

Suid urceaċ adar mac an doċtúir a máṫair 7 iṫ do bíle

Suid rcad urceaċ 7 diṫ rcad a mbeile Nuair a bí an beile ite acab connaic rí bean greaiṫ go dtí í 7 lán a gabla do ġúnai aici. Ġlé an bean í

Anoir a máṫair tá tura 7 mire a' dul a póraḋ adar ré leir

Ġab rcad ċun an trgagairt 7 pór rcad Ṫáinig rcad abaile 7 ċairéadar bliain le ċéile go raib mac acab

Dubairt ré leire lá go raib ré féin a' dul abaile i gceann a ṫiar ir a ṁáṫair go bfeicfeaḋ ré cén bealaċ

83

a bí leoṫab. Nuair a ġab siad abaile ní raib aon inġean de na hinġneacaib nár raib pósta. An inġean ab ~~bí~~ óige bí sí [illegible]. Bí fearaḋ na fáilte ag an máṫair rómpab. Bí sí ag súil go pósfaiḋeaḋ sí baile dóib. Ná hinnsiġ aṫair an mac. Nár ṫabair mise leat go raib mé pósta le inġean rí? Nár ṁaiṫ liom teaċt abaile agus go ṫabair an mac in ainfeaċt liom. Seo é an mac aṫair sé 7 seo í an inġean rí Bain a beart a cóta dí 7 ċuaiḋ sí féin ag gléasaḋ an béil

Marc a ṁáṫair cé ndeaċaiḋ Marta aṫair sí

D'imṫiġ sí uaim 7 níl fios agam cé ndeaċaiḋ sí.

D'aṫair an inġean ab óige ċeap sí sáiṫe fada. Ní raib caiṫir aṁáin i bfearr ná í ac ní raib mo ṁáṫair ag tabairt aon corpoiḋ dí ~~..~~ma ḋéanaiḋ sin

84

Ḃí ingean an ṙí dá déanaṁ ullaṁ sí. Ní mór an ċaṫúġaḋ a ḃéaḋ aige sí dá ḋéanaṁ.

Nuair a ḃí an béile ṫart d'imṫiġ máṫair 7 ṫosuiġ sí ag nigeaċán na ngréiṫí agus ṫosuiġ Seaġan ag congnaṁ léi.

Ṫosuiġ an máṫair ag cailleaḋ a céille nuair a connaic sé Seaġan ag nigeaċán na ngréiṫí

Ḃí sé ag innseaċt do'n ṁáṫair ~~cén~~ leis na soiṫiġ a ġlanaḋ aċt ní ḃeaḋ sí aċ níor innis sé di gur ḃí máṫair a ḃí tinn 7 d'imṫiġ siad agus abaile agus ċuir Dia an t-áḋ orṫa i gcuibḃealaiġ

2 2 32

Cíos na Sróine

An imirce a chuir na Flaitheasaigh ar gcúl, fórlacha Clann Riocaird, bhíodh cíos sa bhaint amach aca agus mara mbeadh an cíos ag fear dhíobh bhí an srón le baint de.

(Cíos a bhíodh ag na Lochlannaigh ar Éireannaigh)

Bhíodh marcaí na mbeathach ag imtheacht le na lochanna agus níl aon áit a bhfágadh sé lorg madra uisce nach ndéanfadh sé poll ann agus bheadh an madra uisce báidhte aige i gceann trí lá. Bhíodh an poll cúmhang in uachtar agus fairsing in íochtar. Ní raibh aon aithne ar bhéal an phuill ach oiread leis an gcuid eile [illegible] ciaráin. Bheadh an sgraith leagtha ar an bpoll aige agus madra bradach faoi. Bhíodh an sgrathóg caithte amach ón bpoll aige. Nuair a thigeadh an madra uisce ar a bhfoghnuis nó a seasfadh sé ar an sgraith bhí an madra

bradaí ⁊ muintir síos agus an sgraiṫ sa an madra uisge ina ṡnaṁ. Bíoḋ uisge sa bpoll. Bíoḋ an poll coṁang ar uaċtar ⁊ fairsing ar íoċtar ⁊ ní bíoḋ an madra uisge i ndon aiṫne ar.

Sionnaċ ⁊ deiċ gcinn de ~~ġeirr~~ ġeirrḟiaḋaċa

Bí mé ag siúl síos an bóṫar maidin go moċ ⁊ ċonnaic mé deiċ gcinn de ġeirrḟiaḋaċa ag siúl anuas ⁊ trasna an bóṫar. Bíodar ag imṫeaċt i ndiaiḋ a ċéile agus bí sionnaċ ina ndiaiḋ. Ní raiḃ deifir ar bit orṫa agus ní raiḃ fonn ar an sionnaċ teaċt leob. Ní ḟaca mé son iongantas ariaṁ mar é. Creidim go raiḃ siúl ag an sionnaċ ionnta aċ naċ raiḃ sé i ndon teaċt suas leob. Dá dtéiġeaḋ siad ag coiḃlint d'imiġ sé ar a lorg a raiḃ siad ag imṫeaċt. Ní raiḃ na geirrḟiaḋaċa ag coiḃlint ċor ar bit aċ ag boc léimniġ 's macnas orṫa mar a ḃeaḋ cómaiḋ ag imṫeaċt. D'imiġeadar as m'aṁarc.

87

Sionnaċ ⁊ Gaḃar an Loċ.

Ḃí gaḃar ar ċrompán an loċ Sléiḃe Duiḃe. Ċonnaic sionnaċ amaċ uaiḋ iad ⁊ ní raiḃ sé féin dá ḟeiceál acab. Ḃain sé slám raiṫnige agus ċuir sé an slám amaċ ar an loċ. Ḃí sé ar ṫaoḃ na gaoiṫe d'íob gaoṫ anoir a ḃí ann. Ṫug an ġaoṫ an slám raiṫnige ċó fada leis an ngaḃar agus níor ċuireadar aon ṡuim ann. Annsin ḃain sé slám mór raiṫnige ⁊ ċuir sé amaċ sa loċ é ⁊ ċuaiḋ sé féin amaċ ag snáṁ ⁊ an raiṫneaċ dá ċlúdaċ. Ní raiḃ aċt a smut ⁊ ḃí an smut clúdaiġṫe ag an raiṫneaċ. Ṡíl sé go dtiocfaḋ sé suas leis an ngaḃar mar sin. Aċ ḃí sé ag cur brúiġ uaiḋ nuair a ḃí sé ag snáṁ agus ḃí fios ag an ngaḃar go raiḃ rud éigin ṫar an raiṫneaċ ann. D'éirġeadar an oileán go d'fágaḋ siad isteaċ san loċ uilig. Níor éiriġ leis an Sionnaċ

88

Doláil ar Loċ na Sgairbí

Ċuala mé m'aṫair a ráḋ go bfaca sé
mórṡagdar fear ag doláil le fangaċ ar
oileán an Ḟiaiḋ i Loċ na Sgairbí go moċ an
maidin. Ċonnaic sé iad agus ṫuair
a ṫógaḋ siad an fangaċ ~~fáinn bíoḋ~~ amaċ sonnuige bíoḋ
ṫríd aca ag tarraingt na lcangaige, ḋéanaḋ
siad fáinne agus ṫógaḋ siad isteaċ arís.
Ċuala mé an sgéal céadna ag seanbean le
gaird. Connaic mé an doláil ḋá ḋéanaṁ
i n-aice na Gaillṁe i ngar bradán sa
mharḃa. Dubairt an tseanbean liom naċ raiḃ an
ḟear saoġalta a bí ionnta. Ḃfaiċeaḋ dom' aṫair
go raiḃ na fir ag siubal ar barr an uisge.

Ṡeán na nGaedil
a ċéile,

Tomás Ṡiúnoc

Sgríobhas mé leitir faoi deire Mr 'Sentiments'
le súil is go scaoilfí Barfly dom
mé fágáil sa mbaile go gcaithtí an t-earrach
é féin agus Mr O'Leary
Mar sa teach fada tá súil aca mé fágáil
ní measaim go dtaitnigheann an sgéal liom
S níl bean ar an mbaile nach ndéanfadh
mé a bhaint marar ndéanann ach scoláisí na nGeabhaí
níl bean ar an mbaile dá dtiocfaidh mé isteach aca
nach n-oireochaidh is nach ndéanfaidh dom féasta
An t-ím ar an gcoimpra ó ar an bhfuinneog
dá bpósfadh sí a bhean a tighe a bheidh sí dá
gléas dom
Tá spáráil na fathaí atá a lobhadh sa
talamh. Tá an Committee faighring i nÉirinn
Siúd iad na steamers ag teacht is ag
líonta le bronntanais, mar bhíodh is le sgéala

90

is maiṫ mo character ar é sgrúdú
ón sagart ag imṫeaċt ar an gcuairt mo dánta
mo spéar i mo siansa ar mo ṗaidrín mór
fada ar mo ṁála a bfuil trí plata déag ann
ḋamhan ploboana bacaiġ dá ndoctúiḋ im
bealaiġ nuair ngcaiṫfaiḋ mé a ṗlata ná ḟéadaim
de leagaim ar m'ḟalaing go mbeiḋ agam
action ag ruaigeaḋ na gcailleaċ is dá bpléascaḋ
imbárac an Ḋomnaiġ ar beiṫ míre is cun
bár agus cuirne agam ag féacaint a ċéile
beiḋ an pápa ar an Róim ann ar an corpus
ar Ḋuaim ar an sean-áit Peadar i n-éinfeacht.
ó tá mo ṡaoġal caiṫte ar gan gar agam feasta
ar gur imiġ na Pocaí ar Éirinn
díċeallta atá is na flaiṫis ná leig mise
ċun bealaiġ go bḟága mé mo ṡáiṫ
díoḃ i n-éinfeacht

Tomás Siúnac a rinne an t-amhrán faoin droċ-ṡaoġal. bíoḋ sé ag siúl timpeall ag siúirteoraiġ ó ṫeaċ go teaċ. ceard-ḟear a bíoḋ ina ṡiúirteoir fadó. bíoḋ Tomás Siúnac ag siúirtéaraiġ a ḃfad tar éis an droċ-ṡaoġail. ḃí sé ag obair ag bean naċ dtugaḋ a béile dó go sásamhach Rinne sé rann lá ⁊ tuḃairt leiṫi é

a ċóta beag bán aníos faoi do láṁ
ba ṁinic a ḃárca sgaoilte
'S mara gcoinniġiḋ tú an siúirte ag
  obair go teann
Is lag do ċuid gráin san oíḋċe

Níl ḟios agam naċ domsa atá tú dá innsaiġ. adeir sí le Tomás

mara ḃfeiliḋ an caipín duit ná caiṫ é adeir Tomás léiṫi.

Ṫug sí neart le n-iṫe ansin dó.

91

Dubdaraċ Ó Domnaill

(Dubdaraċ Seáin Ṫaiḋg)

Bí sé i Maiġros Tá mac a ṁic i gcoṁnaiḋe ann. Fileaḋ a ḃí ann

Bí fear ann Eoġan Bán Mac Giobúin agus ní raiḃ sé i ndon plaiṫ a ċur ar rud ar bi. Dá leagaḋ sé bearna go deiṁḋeaċ ní raiḃ sé i ndon a ṫógáil arís. Rinne Dubdaraċ Ó Domnaill amrán faoi a ṁolaḋ a smaointe agus gan smaoin ar bi ann

'Sé Eoġan Bán Mac Giobún a ḋiṁiġ a' siúl maidin

'S measaim gur iontaḃaċ gan a ṫeaċt ann níos mó

An ċuiṁniġ sé a ḋul go Gaillim mór tríd leob mairiġ

Mar sé a ċuirfeaḋ ruaig ar go leor dean groiḋ ġreann

Ġaḃ sé go Luimneaċ ag aṫruġ le Sairséal

Nuair a loisgeaḋ a gárḋa ġeaḃ sé a ṫriú

93

go raibh tré orgán amuigh ag gluaiseacht
trágha
In-aiream na naoi lá ⁊ bliain gan am sgí
ba rig liom aighne mar mille sá spéirghean
Dhamhadh sé an céachta 's an club mór
fhéar
Bhí dannaim na spealtaca 's na halberts
géara
Ráipéir gan bhréig agus pársín béal mín
Iarann na loingse go dtige na sgrúplates
Diosgal gan bhréig agus glomaise lín
Bior ⁊ bruigín gléas róstais an chaulaí
Agus fear é a raibh ann éirim ceannus ⁊
gníomh
Dhéanfadh sé an jockreel an watch
's an compás
An chart le bhéi ar solar don chaiptín
a theacht siar
na blocanna a sgrosáil, ar na hancairí
a thógáil
Cófadaisle comhairleach mar comhairleoidh-igean

Ag déanaṁ na gcarrannan ag deargaḋ
na gceárdcaí
'S jaunting car a ġabfaḋ dá néir go
baile átha Cliaṫ
Gléas ~~gaḃfaḋ~~ gaibhéa ar sgataiḃ ar bradáin
's ar mórḃric
Coċaillt 's gráinneanna a marbóċaḋ gaċ
lag
Déanfaiḋ sé an ceapán an cróċ 's
an lód suas
Agus déanfaiḋ sé an ċoimre 's an ġrianán
mar fíor
Ag déanaim na gceamtaí 's na breasanna
ar fograim
an cléir a ḋ'fóirfeaḋ an lotaḋ 's an mían
Déanfaiḋ sé an sacfaḋ reabhar ar an gúna
'S déanfaiḋ sé an cóta a ṁairfeaḋ céad
bliain
Bí ḋéanaim an ċip ann a' lasgaḋ na
bróige
Agus cuile sórt snuaime dá raiḃ ag teacht orainn

Ba gábha a déanfaḋ inneoin é láidir agus
    sleacarat

Casúr ar an tord mór agus rinet sé
    an cam

An t-ancaire, an sgocún, gudgeon ar
  guirneac,
Méirúir agus múnlaí meannaiḋe agus
    palm.

ġuirneac   ġuirneac — gléas ag bun an ġréasain
    leis an luam a ċoimeád.

Sgocún   crann creasna ar an ancaire

gudgeon   ionad mar ċuirfeá staple i ndoras

An ḃean ar baineaḋ na láṁa ḋí

Dreaṫáir is deirḃṡiúr a ḃí ann. Ḃí siad saiḋḃir. Ṗós an dreaṫáir annsin bean. Nuair a ḃí sé pósta ḃí an oiread fuaṫ aige ar an ndeirḃṡiúr is ḃí [illegible] ḃíoḋ sé ag feadaíl agus ~~[illegible]~~ ingaḋ [illegible] leis í ċuid lá ag feadaíl is a' fean[illegible].

ḟágfaḋ

Ní ḟágfaḋ sé uiriṫ leis an mbean ċos ar biṫ í. Nuair a ḃí [illegible] caiṫte aige ar an mbealaċ sin duḃairt an ḃean go mba ċeart an deirḃṡiúr a ḟágáil uiriṫ i [illegible] léiṫe féin lá éigint.

Duḃairt seisean: "Dá mbeaḋ fios a'm gur le [illegible] atá tú dá [illegible] d'ḟágfainn, aċ dá mbeaḋ fios agam gur ar a malairt atá tú dá [illegible] ní ḟágfainn."

"Naċ ḃfuil fios agat go maiṫ gur ḃfuil an oiread [illegible] aici-se dí is atá

97

ad féin," adeir sí.

D'imigh leis annsin 7 d'fhága sí i mbainfeaic leice lá ar n-a bhárach í. Nuair a bhí an fear imighthe ghléas an bhean béile breágh dí féin 7 do dheighinn a fir agus leag sí anuas ar an mbord aca é. Nuair a bhí an béile ithte annsin acab chuaidh an bhean suas 7 thug sí anuas leabhar agus chuir sí tallac ar an dheighinn mionnuithe ar an leabhar mar ar bhí dá bhfeaċaḋ sí í féin a dhéanamh nach ngnúsóchaḋ sí daon duine dá bhfaice na heaglaise.

Bhágsin dóib dheighinn mionnuighthe. Nuair a bhí sí mionnuighthe chuaidh an bhean amach agus thug sí leithe ~~ct~~ planna ra ghlas agus ~~b~~ thug sí teine dá raibh san ioċlann. Nuair a tháinig an fear abhaile san oidhche chonnaic sé an ioċlann dóighte.

"Cé dhóigh an ioċlann?" adeir sé

"Cé ḋóġfaḋ í ach do ḋreiḟiúr?" arsa an bean.

"Tá n-áirṫeaċ le mo ḋreiḟiúr 7 í a ḟáġáil i n-ainfeacis liom féin ní ḋéanfaḋ sí tada," arsa sé.

D'ḟiosruiġ sé léi an ḋreiḟiúr annsin arís agus ḃí sí ag ól anuas ag féaċaint léi go raiḃ sí suas le na beaġnaċ gan ċorruiġ an bean a ráḋ arís í a ḟáġáil uiṫe.

Ḟága sí annsin i n-ainfeacis léiṫe lá í. Nuair a ḃí sé deiseal i n-iṫiġe annsin ċuaiḋ an bean 7 ġléas sí dinnéar breáġ dí féin 7 don ḋreiḟiúr. Nuair a ḃí an dinnéar caiṫte ċuaiḋ an bean suas 7 ṫug sí anuas leabair agus ċuir sí callaiḋ ar an ḋreiḟiúr ... ar an leabar rud ar ḃiṫ tá ḃéarfaḋ sí féin a ḋéanaim naċ ... sí ~~do~~ ḋuine ar biṫ do ṫaiṫrre na heaglais-

e

ṁionnuiġ an ḋeirḃṡiúr ar an leabaiḋ naċ n-innseoċaḋ sí do ḋuine ar biṫ go ċaiṫe na h-ablainne mar ar ḃí a ḋeirceaḋ sí í a ḋéanaṁ

Ṫug an ḃean léiṫi a cuid teine agus ċuaiḋ sí amaċ agus las sí an sgioból. Nuair a ṫáinig an fear abaile san oiḋċe ċonnaic sé an sgioból tá dóiġte

Cé las an sgioból

Cé lasfaḋ é aċ do ḋeirḃṡiúr

Dá ḃfaġaḋ mo ḋeirḃṡiúr i n-ainfeis leomsa ní ḋéanfaḋ sí taḋa.

D'imiġ leis. Ṫug sé leis an ḋeirḃṡiúr ag feaḋċt is ag fean sgaraḋ aniar ḃí sé dá tabairt leis cuile lá ~~g~~ ruġaiġ inóṡ amuiġṫe gur ċeasuiġ an ḃean ag claimsaiḃ ḃaoi naċ ḃfaġ sí aċt féin í, agus ḋ'fága

Nuair a d'imiġ an fear amaċ ġléas an ḃean béile breaġ dí féin 7 don ḋeirḃṡiúr. Nuair a ḃí a ndóṫain ite 7 ólta aca ċuaiḋ an ḃean suas 7 ṫug sí amaċ

100

leabair agus chuir sí fallaí ar an dreigiún rud ar bith dá bhfeacaidh sí. Dá dhéanamh sin féin gan é innseacht do dhuine de bhaill na heaglaise. Bhágair don dreigiún ngonnta sí.

Chuaidh sí amach annsin. Bhí crann solais ann a bhíodh a tabhairt solus san oidhche don fhear nuair a bhíodh sé ag teacht chun a thighe. Dhóigh sí an crann solais.

Nuair a bhí sé a teacht abhaile ní raibh aon chrann solais le feiceál aige bhágin go thigheacht sa dorchadas. Nuair a tháinig sé isteach "cé dhóigh mo chrann solais?" adeir sé.

"Cé dhóighfadh é ach do dhreigiún, a dhóigh chuile rud?" adeir an bhean.

"Mara ní dhóighfadh mo dhreigiún aon bhlas orm-sa agus choidhche ach ar feadh naoi n-oidhche i mbáireach," adeir sé.

D'imthigh leis agus nuair a d'éirigh sé i mbáireach chuaidh sé an dreigiún leis agus

101

Ṫug sé sgoiṫaiṁ uaiḋ ó ḃaile í agus ṫug sé isteaċ i gcoillṫe. Nuair a ṫug sé isteaċ sa gcoillṫe ṫug sé uaiṫe agus ceangal sé ḋe ċrann í. Nuair a ḃí sí ceangailte ḋen ċrann annsin ṫug sé amaċ a sgian ḃain sé an ḋá láiṁ ḋí agus nuair a ḃí an ḋá láiṁ bainte ḋí ḃain sé an ḋá ċíoċ aisti. Ṫug sé leis an ḋá láiṁ annsin ⁊ an ḋá ċíoċ agus rinne sé poll sa talaṁ ḋóiḃ agus ċuir sé síos sa bpoll iad. Nuair a ḃí sé ag cluḋaċ orṫa annsin leagaḋ é ⁊ ċuaiḋ dealg ina ġlúin. Ṫarraing sé ḋá bainṫ as a ġlúin agus ċinn sé.

Maise adeir an dreoilín a ḃí croiċṫe ar an gcrann ⁊ a cuid fola 'á sileaḋ nár ḟágaiḋ an dealg sin do ġlúin go dtarraingiḋ an ḋá láiṁ atá cuir ar a ċur sa talaṁ aisti í.

Ḋ'imṫiġ leis annsin ⁊ ċuaiḋ sé abaile agus ḋ'ḟága sé annsin croiċṫe ar an

Bí fuirse na gaillsine có maiṫ [insertion above line: illegible] bí le fáġail go ndeaċaiḋ mac an fíorféig féin ina [illegible]. Ní raib aon maiṫ i bfuirse na gaillsine uaiḋ sin amaċ. Bí an mac ag iarraiḋ saiḋbreas a déanaṁ boċtuiġeaḋ [illegible] [illegible] é

tosuiġ an cáṫ, an ċuid ġnuaiḋ

barr daibċe   an bead

an leann rua   bíoḋ ċuid sin bead [illegible]

bíoḋ sin go maiṫ le haġaiḋ beiriḋ bainne agus le haġaiḋ [illegible]

{tosuiġ le haġaiḋ beiriḋ bainne
{agus an leann rua
barr daibċe le haġaiḋ laoġanna

Bíoḋ treaċadóirí ag imṫeaċt timċeall ag tabairt treaċanna leo

Cá bfuil Caisleán Uí Ṁaille?

Bean de muintir Ṁaille a pós an ċéad fear de Clann Ḋonnċaḋa a ṫáinig don tír annseo

102

gcrann í.

Bíoḋ garḋín aice-se a bíoḋ i gcomnaiḋe ar a huċt aice. Ṫáinig an garḋín có fada [illegible] na gcoill 7 [illegible] sé í. Ċuaiḋ sé ina huċt suas 7 bí a ċuid [illegible] ([illegible]) agus stop sé an [illegible]. Bí teaċ duine uasal i ngar don coill agus fuair sé gróta airgid ann agus ṫug sé leis an gróta airgid agus ċonnaic sé le na béal é [illegible] sé é. Feol nó [illegible] ar bí a ḋ'fágail an garḋín bí sé dá coinneáil [illegible] ar feaḋ [illegible] agus ċonnaic sé bád í.

Bí mac ag an duine uasal a raib an teaċ i ngar na coille aige agus bí an garḋín dá feiceál ag tiġeaċt go tiġ an teaċ ċuile lá aige

Dá leanfainn an garḋín sin adeir sé b'féidir go bfuiġinn amaċ cé leis é

Lean mac an duine uasal an garḋín agus nuair a ṫáinig sé có fada leis an mbean a bí [illegible] ar an gcrann sa gcoill ní [illegible]

103

sé rud ar bith ach filliúint abhaile 7 luidhe ar a leabaidh

Chuaidh a mháthair có fada leis agus d'fhiafruigh sí de cé'n rud a bhí air

An bás atá i ndán dom, adeir sé, muna dtugann sibh cead dom bean gan chóir gan lámh a phósadh.

Is ionann é 7 an bás adeir sí, ach gur fearr rud ar bith ná an bás.

Bhí an t-athair ag éisteacht agus d'tabhair sé leis í a thabhairt leis 7 í a phósadh

Chuaidh sé annsin 7 thug sé leis í gur phós sé í. Nuair a bhí sí pósta annsin aige ní raibh sí indon aon bhlas ite gan a cómhairle leise. Bhíodh an máthair ag coinneáil bídh leise agus eisean nuair bhíodh sé truig. Bhí clann aca nuair a bhí siad suas le bliain pósta beirt mac. Bhí níos mó le deanamh annsin acab ag tabhairt aire do na naoidheanáin agus ag tabhairt aire d'í sé a bhí có dona leis na naoidheanáin

Nuair a ḃí na páistí i ngar do ḃeiṫ bliain b'éigin dó dul go dtí an Ḟrainc agus ní raiḃ sé i ndan teaċt ní ba ṫobairne ná trí bliana ar.

D'imiġ leis 7 ċuaiḋ sé don Ḟrainc agus ḃíoḋ sé ag cur litreaċa ċuice ag fiafruiġe cén ċaoi a raiḃ sí féin 7 na páistí. An ~~[illegible]~~ oíḋċe áiriṫe annsin ḃí buaċaill an ṗosta a fanaiṫ i dteaċ dreaċáir na mná. Ċuaiḋ bean an dreaċáinn ag cuartú ins na litreaċa a ḃí ag buaċaill an ṗosta go ḃfuair sí an litir a ḃí ag dul amaċ don ḟear sa ḃFrainc gur osgail sí an litir gur léiġ sí í. An litir a ḃí a dul amaċ ḃí sí sgríoḃṫa le feabas a ráḋ go raiḃ an léim páirte agus an ṁáṫair go maiṫ. Ḋóiġ sí an litir agus sgríoḃ sí féin litir eile a ráḋ gurb í an ḃean a ḃí ag siuḃal ag máṫair na ḃpáistí a dul amaċ ins an oíḋċe le droċ ċomluadar tar éis an caoi a ḃí uirṫe

Ċuir sí an litir ċun ~~[illegible]~~ baile

Nuair a léiġ sagart an litir sgríoḃ sé féin ainnsin agus a ráḋ naċ raiḃ aon leiṫsgéal ar biṫ aca gan í a ċoinneáil istiġ agus ara maiṫ a ṫaḃairt do na páistí go dtigeaḋ sé féin abaile

Ḃí buaċaill an poist a fonaiċ an oíḋċe i dteaċ an ġreaċána i gcomnaiḋe. Ḃí an ḃean ag cuarṫú na litreaċa agus fuair sí an litir seo ón bhfear a ḃí sa bhFrainc gur léiġ sí í. Ḋóiġ sí an litir agus sgríoḃ sí féin litir eile mar ḋeaḋ is gurḃ é an fear sa bhFrainc a sgríoḃ í a ráḋ an máṫair is na páistí a ḋóiġ is a ḃruiġ agus mara ndóġaḋ agus mara mbruiṫeaḋ siad iad go ndóiġfeaḋ is go mbruiṫfeaḋ sé féin iad nuair a ṫiocfaḋ sé abaile. Sgríoḃ sise na litreaċa sin anonn is anall.

Nuair a léiġ máṫair an ḟir an litir ṫosaiġ sí ag caoineaċán. Nuair a ċonnaic an t-aṫair ag caoineaċán í léiġ sé féin

an leabhar. Tosaig an bhean annsin ag caoineachán

d'fhiafruig máthair na brídeoige annsin díobh

an rud ar bhí á déanamh don mac. D'innseadar

narbh' ead.

Tá údar caoineacháin acub agaibh nach

maith leib innseacht dom. Cuiridh an leabhar

i mo lámha féin go léighidh mé é.

Léig sí an leabhar

O níl fios agam céard tá ag tigheacht

orm agus a leithéad sin a sgríobh adeir sí

D'iubhairt sí go ndíochadh sí leite go

gceangóchadh sí na páistí ar a druim

Siubhalfaidh mé liom adeir sí ní choinneochadh

teach ar bith amach mé adeir sí

Rinne máthair an fhir dhá póca dí agus

chuir sí póca ar chaon ~~taobh~~ dí 7 líon sí

póca ~~fead fa~~ ach le airgead glas 7 an póca eile le

gínnbhaca.

Feadfaidh sí a rádh le duine ar bith

a bhéas go maith leat a léine a chuir sin

airgead glas 7 slán a tabhairt leite

níor thiontaigh péist na sliogán leis na farraí

agus a rádh le fear an tighe a lámh a chur
san airgead buidhe go tóin. a thabhairt leis
Shocruigh sí an bheirt páiste suas ar a druim
agus d'imthigh siad amach as an teach ag imtheacht
rómpa.

Bhí siad ag imtheacht rómpa annsin go
dtáinig siad isteach i dteach le titim na
hoidhche. Ní raibh mórán gaoithe leis an teach
ach. chuir siad ceist uirthi có mhaith agus
d'fhéad siad a dhéanamh dí. Ní raibh
siad i ndon a thabhairt dí mar chleacht
sí.

D'imthigh léithi annsin aríst lá ar na bhárach
go dtáinig sí isteach i dteach mór. Bhí
fearadh na fáilte ag muinntir an tighe roimpí
agus thruaigh. Shílfeá gur ag tigheacht le rud
maith chucab bhí sí. Bhí an oiread sin
fáilte acab roimpí. Bhí fear an tighe
agus bean an tighe go maith dí 's do na
páistí. Níor mhaith le bean an tighe tada
a dhéanamh ach a freastal orthab le

treanaigh is cóir. Ní feadair aoinne ansin nuair a bhí a scéal ar fad innsighthe aici go ndúbhairt sí go mbeadh sí ag imtheacht.

Ná bac anois adar an fear go mbeidh sí i bhfoirgeacht cúpla lá don fear a theacht abhaile ní bheidh tuirse ar bith a gairmne leat bhféadfadh nach gcasfaí isteach riamh go háirgaidh sí.

D'fan sí ann ansin go raibh sí i bhfoirgeacht ráith don fear a bheith sa mbaile.

Tá mé ró-ghar dó anois adeir sí ghabhfaidh sé amach mé 7 marbhóchaidh sé mé. Caithfidh mé bheith ag imtheacht as seo.

Ceangluigheadh suas na páistí uile lá ar n-a bhárach agus d'imthigh sí leotha 7 bhí sí ag siubhal leotha agus ní mórán acair go dtáinig sí truisín mar a bheadh truisán idir dhá loch nach mbeadh duine ar bith ann ach ina linn marbh. Ní raibh sí istoigh ... amach agus bhí sí ag siubhal leis an truisín go bhfágadh sí ar cuimhne a bhféadfadh sí

Sé an bigirín buachaill sin ⁊

Linn marbh

109

a dul sa léim treasna ann. Nuair a d'árduigh sí an ċos ṫuit ceann de na páirtí san uisge 7 níor ḟéad sí a ṫógáil. Bhí sí gan láimh

Tóg an páirte sin ṫógair sgolog a bhí ar an taobh ṫall

Ní ḟéadfainn adeir sí níl aon láimh orm

tuáil agus adeir sí

Ċrom sí síos agus ṫarraing an láimh is breaġṫa a connaic sí ariamh uisge agus ṫóg sí an páirte as an uisge. Ní raibh ann aċ go raibh an páirte ina láimh aice nuair a ṫuit an páirte eile uaiṫe.

Ṫóg an páirte sin go beo adeir an sgolog

Caiṫfiḋ mé ~~an ceann~~ é seo a leagan uaim adeir sí

Ní raibh láimh ar bith orṫ ċeana adeir sí crom anuas 7 tuáil leat.

Ċrom sí anuas 7 ṫarraing láimh eile uisge. Ṫarraing an dá láimh ba breaġṫa uisge. Ní raibh siad ordlaċ ní ba doimhne ná an dá láimh a bhí i dtosaċ uisge ...

agus álín le dia. Ṫóg sí an dara páirc agus ċuaiḋ sí anonn ~~thar~~ an dá páirc son áit a raiḃ an sgológ. Ṫosuiġ ceann de na páirċí ag caoineaḋ.

tál bainne

Taḃair cíoċ don páirc sin adeir an sgológ

Níl aon ċíoċ agam adeir sí

Ní raiḃ aon láiṁ agat ar ball, adeir sí, cuartuiġ.

Ċuartuiġ sí ⁊ ṫarraing sí amaċ an cíoċ ⁊ í ag tál bainne ⁊ ṫug sí cíoċ don ṗáirc nár ól aon ċíoċ aríaṁ

Anusin ṫosuiġ an páirc eile ag caoineaḋ.

Taḃair cíoċ dó sin adeir an sgológ

Ḃanfaiḋ mé go mbeiḋ an ceann seo réiḋ adeir sí. Níl aċ aon ċíoċ amáin agam adeir sí.

Ní raiḃ cíoċ ná láiṁ agat ar ball adeir an sgológ. Cuartuiġ ⁊ taḃair cíoċ dó féin

Ċuartuiġ sí ⁊ fuair sí ~~an~~ cíoċ ċó breaġ le bí an ċéad ċíoċ. Bí an dá

Dínis sé dí gurbh í bean a dreatháir a sgríobh an droch litir amach go dtí n-a fear agus nárbh é a sgríobh an drochlitir a chaith abhaile ina ainm, d'aiseag(?) a páis í féin agus na páistí a bhaint de n-óige(?), ach bean an dreatháir.

Agus féadfaidh tú do sgéal ar fad a innsint do na páistí nuair a théidh tú ag teacht do dreatháir mar níl na páistí baistighthe.

mhaicín a' siúl ann sin agus nuair a bhí réad ráit thainig an sgológ ag innsint dí.

An bhfuil fios agat cé hé mise adeir sé

Níl adeir sí

Is teachtaire ó Dhia mise adeir sé

Níl na páistí sin baistighthe agat adeir sé

"Níl", adeir sí

Béidh na páistí i ndon cainnt a dhéanamh nuair a thiocfas a n-athair abhaile adeir sé. Féadfaidh tú a dhul chó fada le do dhreatháir anois. An dealg a bhí ina ghlúin tá sé fásta ina chrann amach tríd an gcuisle agus tá sé ina leabaidh 7 an crann fásta as a ghlúin amach tríd mullach an tighe chó mór le crann coille ar bith. Seo biorán bhuidhe duit. Níl ort ach an biorán a leagan ar bun an chrainn 7 tuitfidh sé amach tríd mullach an tighe. Cuimil an biorán den ghlúin san áit ar a raibh an crann a' fás 7 ní bheidh aon aithne air go raibh dealg ná crann ariamh ann. Is gearr go dtigidh d' fear anois

112

Tá teachín beag annsin thall," adeir sé "7 spás sé an teachín sí. Gheibhidh mé cuile rud a fanfaidh mí ann go deireadh théar theastóchas uait. Nuair a bheas t'fhear ag tigheacht feicfidh mé ag tigheacht é. Ní déanfaidh sé blas ort", (agus dhinnis sé dí gurbh í bean a dreatóra a sgríobh an droch-litir abhaile agus gur sgríobh sí droch litir eile roimhe sin amach don fhear) Féadfaidh mé na páistí a chur amach le fáilte a chur roimhe Gabhfaidh mé féin ~~abhaile~~ i bhfolach 7 déarfaidh mé le gach ~~aon~~ duine acab fáilciú roimhe a ndéanadh

Dimigh leis 7 chuaidh sí san teachín agus bhí chuile rud ann a d'fhéadfadh do bean uasal nó fear uasal agus chaith sí ann go bhfaca sí fear ag tigheacht gabh sí isteach nuair a chonnaic sí é

Tá bur n-athair ag tigheacht anois adeir sí leis na páistí 7 gabhfaidh mise i bhfolach Gabhfaidh sibh-se amach 7 abróchaidh an chéad duine agaibh "Fáilte rómhat, a dheaid,"

113

agus fiafróċaiḋ sé ḋíb cé ḋinnéar ḋíb é

Ḋearfaiḋ sibh-se "a (an) mama"

fiafróċaiḋ seisean "cá bhfuil sí."

Ḋearfaiḋ sib-se "i bhfolaċ."

cé air? orra-sa

fiafróċaiḋ seisean 'Cé'n t-ugċar'

Ḋearfaiḋ sib-se "tairċid go marbóċá í"

Nuair a ṫáinig sé anuas ins na páirtí amaċ roimis

Céad fáilte romhat a ḋiaċ adeir an ċéad ċeann acab

Go mairiḋ tú adeir sé

Céad fáilte romhat a ḋiaċ, adeir an dara páirte

Go mairiḋ tú, adeir sé. Cé dinnéar díb é

Mo ṁama

Cá bhfuil do ṁama

I bhfolaċ

Cé air?

orra-sa

114

Cén t-ughdar?

Fascúil go ~~x~~ marbhóċaḋ í

Mara ní marbhóċaidh maraiḋ í adeir sí

Ċuaiḋ sí isteaċ ⁊ bhí sise ag rith anonn aige ⁊ rug sí ar bhéim láimhe air ⁊ bhí fáilte aige roimpi ⁊ ar ndóigh bhí fáilte aige san roimpi nuair a ċonnaic sé an ċaoi a bhí uirthi ina bean bhreágh ċó breagh is bhí sí ariamh

Ní mórán achair a bhí siad a ṡiubhal abhaile Nuair a ṫánaig siad isteach ag an ġéaġ is ag an máṫair bhí lúṫġáir orra sin rómpa ⁊ bród

Nuair a bhí siad cúpla lá sa mbaile dubhairt an bhean go raibh sí ċó fada le teach an dreaṫár. Ġabh sí annsin ċó fada leis ⁊ ṫug sí na páistí léiṫi. Nuair a ṫánaig sí isteach ní dhearna sé ach siubhal suas go dtí an tine san áit a raibh an dreaṫár

Cén ċaoi sin ort? adeir sí

115

Tá ċaoi an léin is an donċais orm adeir sí agus an ċaoi a ṫuair mé dom féin

Níl doċar annsin anois adeir sí

Ṫug sí amaċ an bioránín buiḋe leag sí ar bun an ġrainn é 7 ċuir an crann amaċ tríd mullaċ a' tíġe 7 níor facċas ní ba mó é. Ċuimil sí an bioránín dan ġlúin agus d'éiriġ an dreaċáir suas ċó breaġ is bí sí ariamh. Ġléas sí dinnéar mór dí féin 7 dá fear Nuair a bí an dinnéar ite acab ċuir sí duine dá ċlann ar ċaoi ġlúin lois. Bí sé innsint dóib céard d'éarfaċ sead.

Anois adeir sí cé ḋóiġ an iotlainn

M'anam a ṁam adeir duine acab naċ mara a ḋóiġ í

M'anam, a ṁam, adeir an péire eile naċ mara ḋóiġ í ó'ċ bean m'anail a ḋóiġ í.

Cé ḋóiġ an sgiobol?

116

M'anam nac tura a ḋóġ é ac bean m'oncail

M'anam nac tura a ḋóġ é ac bean m'oncail a ḋóġ é.

Cé ḋóġ an grann salra

M'anam nac tura a ḋóġ é, a ṁam, ac bean m'oncail a ḋóġ é.

Ní ḋóġfaḋ sí aon blas eile coiḋċe agus d'órduiġ sé teine mór a ḋéanaṁ gur ḋóġ sé í le faiċċiḃ go ndéanfaḋ sí aon docar eile aríṡ go bráċ leis an méad a bí déanta aice. Ḋóġ sé í istig i dteine mór don dreisiúir

Cuaiḋ sise 7 a fear ~~agus~~ abaile agus ċait siad na páistí isteac a bí an sgéal innsiġṫe acab.

Níor bic an t-oncal le aon bean aríṡ go bráċ 1. 3. 1932

Lá cúpla Cáisca. Bí mucán rómam Roimh an gcúpla. Ní raib mórán cuireanna le réiḋteaċ Lá breáġ, i gcaiṫ anois 7 fonn sgéalaiḋeaċt ar mucán.

117

Gréasaidhe na Sgillinge

Níl i nGréasaidhe na Sgillinge ach rudaidhín beag
bídeach fear beag dá mbeadh sé sa bhfraoch
ní bheadh sé chó h-ard leis an bhfraoch
bíonn spága faoi n-a mhuineál agus má
bheireann tú air níl le déanamh agat
ach an spága a bhaint de. Níl sé
a dhul a dhéanamh blas ar bith ort is
iomdha duine a bhain de an spága agus
ní dhearna sé don dochar dó. Níl
aon am dá mbreathnóchaidh tú sa spága
nach mbeidh sgilling ann

1 3 '32

Cob Ádoráin

Bhí é Cob Á Doráin a marbhadh na
Fiannaibh i gCath na bhFuinneann

Trí ṫobar na Róṁa

Nuair a bainneaḋ an cloigeann de Peadar nó de Pól sa Róiṁ ṫug cloigeann Póil trí léim 7 ṫáinig trí ṫobar fíor uisge ar ċaon áit dar ṫuirling an cloigeann

1. 3. 1932

An Áirc

Tá sí fós ċó maiṫ is ḃí sí ariaṁ. Tá sí ar Cnoc Ṡléiḃ Sióḋóin. Tá aill fuiṫi 7 níl aon ġreim aice ar an aill aċ trí nó ceaṫair de ṫroiġṫe 7 í sínte amaċ os cionn an ġleanna 7 míorḃúilte Dé dá coinneáil ann, agus gan lobaḋ dá déanaṁ ó ṡoin.

1. 3. 1932

An ċéad ṁeisge ariaṁ

Seaċt mbliaḋna a ċaiṫ Nóá a ḋéanaṁ na háirce. Bí sé dá ḋéanaṁ i scoraiċ agus gan fios ag duine ar biṫ air. Ṫáinig an t-áiḃirseoir ċuig an mbean. Bí collaiċ ar an tsráid agus cubar leis. Dubairt sé léiṫi cuid den ċubar a ċur ar an ól do Nóá. Ċuir sí an cubar ar an ól ⁊ ċuir an t-ól ar meisge é. Nuair a bí sé ar meisge d'innis sé dí go raib soiṫeaċ dá ḋéanaṁ aige le haġaiḋ cúpla de ċuile ṡórt a ċur innte ⁊ naċ raib aon duine le dul innte aċ é féin is a bean is a gclann. Nuair a ċuaiḋ sé amaċ láir na báraċ ⁊ gur ḃuail sé an ċéad buille cloisfeaḋ an buille ar fud an domain ⁊ níl aon buille eile dá ḃuail sé nár cloiseaḋ ar fud an domain go raib an áirc críoċnuiġṫe. Sin é deireaḋ an buille a Ṫiġearna, déan trócaire

1. 3. 1932

Sin é an ċéad ṁeisge a ṫáinig ar aon fear ariaṁ. Bíoḋ an t-ól ann i gcoinnaiḋe aċ ní raib aon doċar ann gur ċuir bean Nóá cubar an ċollaiġ air. Bí ġeabaḋ aġad ní ba mó air.

120

An dá aingeal dáig

Ḃí an Ṁaiġdean Ṁuire a dul ṫart [agus a Mac i n-éinḟeaċt léiṫe ⁊ ní raiḃ Sé aċt ina páiste] agus casaḋ bean dí a raiḃ buaile mór bóiṫíní aice ⁊ í dá mbleaġan. D'iarr an Ṁaiġdean Ṁuire deoċ uirṫe. Dúbairt an bean naċ dtuḃraḋ. D'imiġ an Ṁaiġdean Ṁuire uaiṫe annsin.

Céard a ḋéanfas tú leis an mbean sin? adeir sí le n-a Mac

Ḃí a seaċt n-oiread faoi ċeann bliana aice 's atá anois aice adeir Sé

Ní ġearr a ḃí siuḃalta aice nuair a casaḋ bean eile ⁊ ní raiḃ aice aċ aon bó amáin ⁊ ḃí sí dá bleaġan

D'iarr an Maiġdean Ṁuire deoċ uirṫe

Maise tuḃraḋ, adeir sí. Ṫug sí deoċ don Ṁaiġdean Ṁuire ⁊ ní raiḃ fátaí ar bit aice nuair naċ n-ólfaḋ sí bainne na bó uilig.

Nuair a d'imiġ siad ón mbean sin D'iarr an Maiġdean Ṁuire ar a Ṁac céard a ḋéanfaḋ Sé leis an mbean sin

121

Tá an oíḋċe a ṫuitim isteaċ

Tá an oíḋċe ag teóċan amaċ

Béiḋ an bó sin caillte i mbáḋaiḋ uisce, adeir Sé

Naċ aisteaċ an rud é sin a ṁic adeir sí an bean a raiḃ go leor aice náṗ ṫug Dia dí sin go mbeiḋ a sáiṫ n-oireaḋ aice agus an bean naċ bfuil aċ aon bó amáin aice naċ mbeiḋ bó ar biṫ

Sin é an sgéal a béas aice adeir Sé agus béiḋ na flaiṫis ag an mbean eile a ṫug na flaiṫis dúinn-sa

Bíodar ag siubal ariú go dtáinig siad isteaċ i dteaċ a raiḃ bean ann 7 páiste ina ċliabán. Ċuaiḋ an Ṁaiġdean Ṁuire tamall ṡa teaċ agus nuair a bí sí ag imṫeaċt ṡiubail an bean amaċ léiṫe agus ċuaiḋ sí míle bealaiġ leoṫ leis an gcóṁrá a bí aice do mac dá bí críon tinn ina codlaḋ aice ṡú. Bí sí caillte le práinn ann. Nuair a d'imṫiġ an bean taiṫab d'fiafruiġ an Ṁaiġdean Ṁuire dá Mac:

Cé'n fáṫ a ndéanfaiḋ tú leis an mbean sin a d'fág an páiste 7 a ṡiubail an méad sin linn?

Caillte le práinn ann

béiḋ an páirce ina luaiṫreaṁáin rómpa nuair
a ġabfaḋ sí abaile adeir Sé

Níl aon dochar ann, adeir Sé, tiocfaiḋ dá
aingeal déag ón bpáirce sin adeir Sé 7
béiḋ sí féin ina aingeal ar a niáċair

Nuair a ṫáinig an bean isteach sa teach bí
an páirce ina luaiṫreaṁáin rómpa. Ní raiḃ
fágṫa ach na cnáimíní. Ṗioc sí isteach
i máilín iad le ceon oiṫċe. Ḋimiġ an
bean ón teach anuraiḋ 7 ṫug sí an
máilín léiṫe. Rinne na cnáimíní luaiṫreaṁáin
sa máilín. Bí sí ag siubal rómpa go
dtáinig sí isteach i dteach a raiḃ
dá bean déag, ionann is mar a bíoḋ mná sealta
ann a déanaṁ a n-anam daoine deaḋóinta
a bí ionnṫab. Ḋfan sí i n-áitreach leób
bíoḋ sí ag dul go dtí an máilín gaċ maidin
agus bainfeaḋ sí an pudóg de ag breaṫnú isteach ann
Connaic duine de na mná í agus ṫug sí
an máilín léiṫe. Nuair a connaic sí céanḋ

123

a ḃí ann iṫ sí go dtí an cuid eile é
Nuair a connaic siad céard a ḃí ann
cuir cuile bean acab méar síos sa ṁáilín
agus blais siad dó. Faoi ċeann naoi ráiṫe
ḃí mac ag ċaon duine acab, dá ṁac déag
Nuair a baisteaḋ iad 7 ḃí siad ceart
cailleaḋ iad 7 d'imiġ siad go na flaiṫis.

[Bean de Clainn Mhac Conḟaola a d'inis
dom an sgéal. Bhí sí i Ruisín na mban(ż)ordaic]

1. 3. 1932

Bainnid an t-ainm ceart ar fíġeadóir

Fadó ní raiḃ i Ruisín na mban Dordaic
aċ fíġeadóir. Ar a bhfíġeadóir a baisteaḋ é
bainead mór ċuile áit ariaṁ i Ruisín na
mban aordaic. Is iomḋa sin teaċ mór ann.

an múrlaċ

ḃí a ċúig oiread daoine ann le mo ċuiṁne
an múrlaċ taoḃ ṫoir de teaċ na mban rialta
ḃí sé ina móin uilig bíoḋ bádóirí ag teaċt
ar Gaillimh ag ceannaċt móna ann. Tógaḋ sé teaċ
ar an taoille ḃí cuile doṁain aníos ann. Nuair a bíoḋ
an bád leaṫ-tiġte ag fear na Gaillṁe ṫráġaḋ an taoille 7 nuair
a dhearcaḋ sé an múrlaċ síos uaiḋ 7 é faoi carraigreaċa
7 aillreaċa móra ṫosuiġeaḋ sé ag caoineaċán ag ceapaḋ naċ dtagaḋ
sé go bráṫ an tír, naċ dtiocfaḋ taoille arís ann

124

Móin is feamainn

Ḃí an ṁóin doiṁin i Ruisín na mBan Cloċaċ. Ní raiḃ aon ḃaile sa tír is mó a raiḃ móin ann ná é. Is gearr a ḃéas móin anois ann tá sí bainte. Síleaḟ gur beag an aois ach agam ⁊ connaic mé treiġeaċ ar an mbaile ⁊ béaḋ sé ag treiġeaḋ fuṫ anam a siubalfá amaċ air ⁊ na pilibriní ag éirġe ar a gceann neadnaċa agus tá sé bainte anois ina ṁóin ⁊ bóṫar déanta amaċ ann. Bí teaċ ṫíos ṫíos ag na daoine ⁊ neart airgid an ḟad is ḃí móin acab.

Bíḋis ag cur na feamainne duiḃe go Gaillimh. Ní ċuiridís ar na focail fadó í ag ceapaḋ go labhróḋ sí leat, ach a bainṫ cabaireaċ agus dá ċur orra. Bíoḋ an ḟeamainn duiḃ dá cur i mbáid móra go Gaillimh ⁊ don Ċorrainn taoḃ amuiċ de Árd Tainnaċ (Ceann na Tainnaċ). Tá Árdfraoċ ṫíos ó ṫuaiḋ don Ċorrainn.

(11 45 san oiḋċe)   1. 3. 1932

An fear a ġearr Cábla

8.3.32

Seán Ṡéamuis a ḃí ann sa Clárann ac Donnċaḋ Soiṫeaċ Revenue a ṫáinig i gCuan na hÁirde tá poll ancaire istiġ ó Béalaċ na Sraṫa idir Oileán Máiríne ⁊ Muiġ Inis. Ṫáinig an cutter seo isteaċ ⁊ ḃí criú istiġ le rud ag tóraiḋeaċt poitín lórna báideaċ.

Ḃí Seán Ṡéamuis 'na ċomnaiḋe i Muiġ Inis ⁊ ḃí triúr mac aige, Seaċán, Giolla, Ciarbáin agus Séamus óg. Nuair a ṫáinig an oiḋċe ċuaiḋ Seán Ṡéamuis amaċ a snáṁ go dtí an cutter ⁊ ḃí sgian mór aige. Ġearr sé an cábla ⁊ níor aiṫiġ an muinntir a ḃí 'sa soiṫeaċ ġur ġearraḋ é. Nuair a ḃí an cábla gearrṫa aige ṫáinig sé isteaċ slán. Ní raiḃ aon ċoinneáil ar an soiṫeaċ nuair a ḃí an cábla gearrṫa agus d'imṫiġ sé le gaoiṫ go dtáinig sé ar ċarraig i Muiġ Inis. Nuair a ṫáinig tuile tuiḋe aríṡ snáṁ sí.

tóraiġeaċt
= lear-aiġeaċt

Séamus Giolla 7 bob Giolla

Giolla mac Donnċaḋa ḋearṫáir do Ṡeán Ṡéamus a ġearr an cábla, ṫáinig sé go Ruisín na mBan Aoiḋeaċ agus ċuir sé faoi ann Pós Giolla Bairbre Nic Ċonfaola bhí seanċus 7 sgéalta aice sin. Ní raibh seanċaiḋe sa tír ab ḟearr ná í. Bhí sé ráiḋte fúiṫi nác raibh seanċus sa tír le trí céad bliaḋain nác raibh aice. Ċuala mé féin í. Sí a d'inis dom cé h-ainmniġ Tadġ na buile agus faoi'n bhfear a bhí ar Oileán a Bhalla ar Loċ na Sgainnríní'. Bhí naoi sin a ṫóg mo ṁáṫair cuid de na sgéalta a bhí aice féin. Bairbre Giolla a bhí uirṫe

Tá cnocáinín Bairbre Giolla ar an áit a raibh a teaċ i n-aice an tSéipéil

Bhí clann aca triúr mac 7 inġean. Peiċín Giolla Máirtín Giolla Séamus Giolla agus bob Giolla (an inġean) D'fan Séamus Giolla agus an ḋreiṫiúr sa mbaile.

Bhí an teaċ ar an taoḃ ó ḋeas den bóṫar an taoḃ ṫoir de Ṫeaċ na mBan Rialta.

Bhí an fear a bhí 'na ṫiġearna talṁan ar Ruisín na mBan Aoiḋeaċ bhí sé 'na ċóṁnaiḋe san lodge ar an taoḃ ṫiar de ṫeaċ na mBanpḋolas bhí sé 'na ṫiġearna ar Séamus Giolla. Coirnéal

ainm a ḃí ann Coirnéal Forbes. Ní raiḃ sé féin
agus Séamus ġalla ag tarraingt le ċéile. Ḃí
sé le Séamus a ċur ar an áit. Rinne Bob
an Dreiṡiúr rinne sí culaiḋ da ṡeol bán
do Ṡéamus culaiḋ da ṡeol duḃ. Ċuir sí
mbuí ġeala air agus adarca ruaiḋe ar a
ċeann. Ḃí an-ċóip ar a cloigeann aige.
Ġléas Séamus é féin ina ċulaiḋ gairge
agus ṫáiniġ sé go dtí an Lodge san oíḋċe
Ġaḃ sé isteaċ 7 ġaḃ sé suas an staigre
san am a raiḃ an Coirnéal ina leabaiḋ
Ḃí cloċ ġlas ag Séamus 7 buail sé an
Coirnéal leis an ċloċ 7 is beag nár ṁarbuiġ
sé é. An bean aimsire ċualaiḋ sí an Coirnéal
a béiceaḋaiċ agus ṫáiniġ sí suas. Ṡíl Séamus
go raiḃ an Coirnéal marḃ aige 7 ġaḃ sé
amaċ tríd an bhfuinneoig. Bain sé de an
culaiḋ bréige 7 na hadarca 7 ċuir sé faoi
ḃéal leice ar an gcladaiċ iad 7 ġaḃ sé
abhaile. Gaḃaḋ é lá'r n-a ḃáraċ. Cúisiġeaḋ é
agus ṫug an Coirnéal fianaise ina aġaiḋ

D'ubairt an Coirnéal leis an mBreaṫnaiġ gan
mórán pruisiúnacht a ċur air, aċ ċuir sé
seaċt mbliana ar Séamus. Ní ċuala mé
go dtáinig sé abhaile arís ina ḋiaiḋ sin.
San am céadna cuireaḋ trábla lais an
gCoirnéal tré ṫeine agus mionnuiġeaḋ ar bob
gurb í a ṫuine é. Cúisiġeaḋ í agus tugaḋ
cúig bliana dí. Ṫáinig sise abaile. Tá sí
le cúig bliana déag is tíe i mBéal Áṫa na Sluaiġeaḋ
8.3.32 Cailleaḋ í coicís ó ṡoin. Bhí sí ina bean
maiṫ oibre i mBéal Áṫa na Sluaiġeaḋ ag cur caoi
ar éadaiġ. Bhí sí [illegible].

Coirnéal Forbes ní raib fear ar biṫ a b'fearr
ná é dá mbeaḋ aon ċomairle a ḋul air. Ba
Caitliceaċ a ṁáṫair agus ba caitliceaċ é féin
is a ḋreaṫáir an Major. D'fág an Coirnéal an
dúṫaiġ ag an Major. D'fág an Major ag na
Mná Rialta é. Sé an fáṫ ar fágadar an
dúṫaiġ ag na Mná Rialta ar faiṫċíos go mbeaḋ
greadaim gallda dá ṫabairt isteaċ i Ruirín na mBan Rialta

Carraig Thóchair i Ruisín a' Bholgáin

Ba dreatháir nó oncal do Bhairbre Ghiolla Tóchair. Bhí sé ina chónaí i Ruisín a' Bholgáin. Is as a baisteadh Carraig Thóchair. Tá sí i mbéal an iomplaigh i Ruisín a' Bholgáin. Do Chlann mhac Confhaola Tóchair.

Bhí dreatháir ag Tóchair a raibh Duine Uasal air agus bhí mac ag an Duine Uasal a raibh Barty Uasail air. Bhí iníon Barty Uasail pósta ag Tóna (Anthony) mhac Dhonnchadha. Bhí Tóna síos ar suas le muintir an tighe aoidheachta. Ariamh fear gaisgeamhail a bhí i dTóna. Bhí dreatháir aige, Seán Mór mhac Dhonnchadha, nár bualadh ariamh a' dainsa. Bhí an ghraoibh aige cuile am ariamh a ndeachaidh sé a' dainseáil. Bhíodh sé a' bádóireacht go ndeachaidh sé go Meiriceá 7 ní raibh bádóir ab fhearr le fágháil.

"Mo ghrá thú mhic Bhádraic" mar dubhairt bean Sraipp le Seán Mór nuair a connaic sí é a' dainsáil é

Carraigreaċa Ruairín a' Ḃolgáin

Carraig Ṫéagair, Carraig a' tSruṫ, Carraig Ṗeadair atá i lár an tSruṫ, Carraig na hAifrinne (Eifrinne = Aifrinn) Carraig Ċuilinn, Carraig a Sprocáin mar a bhfuil sprocán fuin ina mullaċ, Carraig na gCloċairí, Leacraċa Clann Ṗilipe.

Bhí fear i bhFeoṫanaċ, Pilip a bhí air. Bhí mac is iníon aige. Ṫáinig an mac agus an iníon amaċ i mbád lá go Ruairín a' Ḃolgáin ag baint feamainne duibh. Bhí an bád ar leic aca agus iad féin a' baint na feamainne ar an leic. D'imiġ an bád san leic. Ġaoṫ aduaiḋ a bhí ann. Lean an mac an bád ag snáṁ agus báiḋeaḋ é. Báiḋeaḋ an iníon ar an leic nuair nár ṫáinig aon duine á ṫógaint sul má ṫáinig an taoille. Leacraċa Clann Ṗilipe atá ar an áit. Connac mé féin baint slócaí ar Feoṫanaċ ar na Leacraċa céadna ar imiġ an bád uaṫa. Ċuala mé féin a' béiceadaċ iad. Bhí aċair duine aca imeasc na hoíċe

131

agus d'innis mé dó go raibh duine ag fanacht a'
bhfeiceadáil. Chuaidh an bheirt againn síos. Bhí bád
lomairín tuigthe i gcáib an ghrompáin 7 bhéal
muid dhá lomairín eile 7 ní raibh ann
tí go raibh muid i n-am. Nuair a thigeadh
an tonn isteach thógadh sí sin leis iad
bhí siad ina suidhe agus greim aca ar
an bhfeamainn. Thóg muid san leis iad
dá Chlainn Mhac Con Iomaire srócaí aca agus
a' Clainn Uí Mhaoil Chiaráin an srócaí eile.
Bhíodar buidheachaí díomsa.

8 3 '32

Leacracha Muintir Chuirrín

Tá trí cinn acu ann i dTráigh na Muice i bhFiodh nua atá siad amach ó Aill a' Chaipín. Tháinig triúr fear ó Chill Chiaráin a' baint feamainne ~~ar na leacracha seo~~ faoin aill. Tá na leacracha so tanaidhe. Dá mbeadh aon taoille ann bhéadh maoidhm orra. Bhí an bád luchtaighthe ag an triúr agus nuair a d'imthighdar amach go cladaigh an oileáin bhí siad a' siúl ar na leacracha. Bhris an [illegible] maoidhm 7 cuireadh an bád go bun. Báthadh an triúr fear a bhí sa mbád. Do Mhuintir Chuirrín b'ead acu. Tá Leacracha Muintir Chuirrín orra ó shoin i leith.

An Báḋ Síḋe

Aṫair Micheálín ag baint sgadán

Ḃí m'aṫair ina stócaí san am ⁊ ḃí
col ceaṫairpeacha dó ar an mbaile. Ṫagaiḋ nóna
cairde le céile iad ⁊ dubairt sé leob beiṫ
amuiġ san oiḋċe ⁊ go raċaḋaois a' rómhar
na tráġa ag baint sgadán — sgadáin gainimhe
Nuair a d'airiġ sagart an tráiġ a beiṫ
ann ṫóg sé leis láiḋe ⁊ sluasaid agus
ċuaiḋ sé amaċ le cladaċ a ceapaḋ
go mbeaḋ sgadáin roimhe ar an tráiġ. Nuair
a ḃí sé amuiġ ní ḟaca sé aon duine
roimhe ar an tráiġ ac an ġarḋa bí ġoire
ḋó — an ġarḋa beag an bealaiġ a mbíonn siad a
siúl suas go fíor liom — ḃfaciḋ dó go raiḃ
sí lán de ḋaoine an baile ⁊ iad ag baint
sgadán iad ag cainnt ⁊ ag togairt ar a céile
agus ag bualaḋ le sluasaidí ar na sgadáin
Nuair a ċuaiḋ sé có fada leis an ngarḋa
ḃ. ní raiḃ aon duine ann roimhe na sgreab
bainte ann ac ḃí an tromáint ceadna
ar bun ar Árdtráiġ Cairrgiġ an Iolraiġ,

134

taoḃ ṫiar den ġarraḋ ḃéas. Nuair a ċuaiḋ
sé go dtí Árdṫráiġ Ċarraig an Iolraiġ
ní raiḃ aon duine ann roiṁe ná sreaḃ
bainne ann aċ ḃí an gleo céadna
ar siuḃal ar Árdṫráiġ Ḃarrṫiġ Ṁarcuis
taoḃ ṫiar ḋe sin arís. Nuair a ċuaiḋ
sé treasna ar Árdṫráiġ Ḃarrṫiġ Ṁarcuis
ní raiḃ aon duine le feiceál aige ná
aon ḃlas den ṫráiġ roiṁ-ṁaiḋin roiṁe
aċ an ḃféiceadaċ céadna ar siuḃal ṫiar
ar ṫráiġ Ḋubḃainín. Níor ḟéad sé a ḋul
anaiċ ṫar ~~an~~ Árdṫráiġ Ḃarrṫiġ Ṁarcuis ⁊
ċas sé siar ar ċúl Ċarraig Ṁicil Uí Ċadla
ucṫ ḋuir an dá ṫráiġ. Nuair a ġaḃ sé
siar ar ṫráiġ Ḋubḃainín ní raiḃ aon
ḃlas le feiceál againn aċ ḃí an gleo
agus an tiomáint céadna ar bun i
nÁrdṫráiġ Poll na Seantainne. Ġaḃ sé anaiċ
ar Árdṫráiġ Poll na Seantainne agus ḃí
sé i ngaire le baile anois ní raiḃ uair ó
féin ⁊ an baile aċ gearr. Ní raiḃ duine

le feiceál aige ar Ċoḋrosg Poll na Seantaine
agus ṫosuiġ sé féin a' rómhar gombaineaḋ
sé roinnt sgadán. Nuair a ṫosuiġ sé
ḋ'áitiġ sé na sgeana dá dtarraingt faoi
na ċosa. Ḃuail sgannraḋ é 7 riṫ sé
Nuair a ḃí an ġarḋa caiṫte aige ċuaiḋ
an ḃád fear an ġarḋa — ní raiḃ snáṁ do
ḃád ar ḃiṫ ann — ḃí caiṫne buille uisge
agus neart gáirṫiḋ istiġ nuair a ḃí
amaḋáin deanta ḋe acaḃ i gcoiṫeann na
hoiḋċe ḃí torann na gcaiṫne buille
uisge ní faca sé fear ar ḃiṫ uisge aċ
cuala sé na gáirṫí. Ṫáinig sé abaile
ní raiḃ ann aċ gur ḃain sé an ḃaile amaċ
beannuiġ Dia le n-a anam ḃí sé dá
ráḋ liom-sa. ḃád Seán a ḃí ann.

8 . 3 . 32

136

A' Sgracaḋ Bradán

Fear i mBaile an Ċláir bíoḋ sé a sgracaḋ bradán san oiḋċe i nAbainn an Ċláir. Bíoḋ coinneall ġiumhais aige 7 dubán mór ar ṁaide. Ċuaiḋ sé amaċ an oiḋċe seo é féin agus fear eile agus nuair a lasaḋ siad an ċoinneall bíoḋ an coinneall dá cur ar obair. Bíoḋ gorc guaiḋil ag taġnaiċ ar an uisge 7 tosnann 7 sganruiġeas na bradáin uaiḋ. An fear a bí i ndoimfeaċ leis mbaill sé go ngaḃfaḋ sé abaile ní ġaḃfaiḋ mise abaile go mbeiḋ caoġ agam adeir fear baile an Ċláir. D'imiġ an fear eile abaile leis fear baile an Ċláir an coinneall arís agus ċonnaic sé caora ḋuḃ ar bruaċ na habainne, agus í ag coimeád na mbradán uaiṫ adeir sé. Ċosnuiġ sé o-caiṫeaṁ cloċ léiṫe 7 ní ḋéanaḋ sí nuair a ċaiṫeaḋ sé cloċ aċ a closgann a leigint i leaṫaoib agus an ċloċ a ligint ċairrge. Nuair a bí trí no ceaṫair de cloċa caiṫe aige

137

ḋáirig sí go léir agus tá leagṫaoi an caisleán san a ḃí ann ní ḋéanfaí an oiread torainn is rinne sí. Sganruiġ an torann F. Ḃí deifir aḃaile air.

Nuair a lasaḋ suas an coinneall agus é a ċur gar don uisge ṫíġeaḋ na bradáin go dtí an solus ⁊ ní raiḃ le déanaṁ acu aċ an gaḃlán a ċur fúṫa ⁊ a sraċaḋ sa mbolg na sa bhéalbhach ⁊ a dtarraingt isteaċ. Dá gcuirfeá poll ar an leac oiġre ⁊ solus a ċur os cionn an ṗuill ṫiocfaḋ an t-iasg go dtí an poll i mbéal is go bfeicfeá iad.

8 3 '32

138

Bean i gClunach na Caoile.

Bean a bhí i gClunach na Caoile tháinig teinneas cloinne uirthi. Ní raibh sa teach ach í féin is a fear. Nuair a bhuail an teinneas í chuaidh an fear amach i mbád don talamh ó thuaidh go bhfághadh sé bean feasanda. Bhí an bhean ina haonar sa teach agus an teinneas uirthi. Nuair a tháinig an oidhche bhí sí ina luighe i n-aice na teine agus a haghaidh leis an teine. Tháinig fear mór dubh isteach nach bhfaca sí ariamh [illegible] níor [illegible] dubh.

Iompuigh siar a chaile, adeir sé
Níor iompuigh sí
Ghlaoidh an coileach 7 b'éigin dó imtheacht

A níor mhór duit é adeir sé [illegible] an fireannach a bheidh ar colbha agus ba gearr é do shaoghal

(fireannach = an gein mhic)

Nuair a tháinig a fear is an bhean feasanda ar maidin bhí páiste mic aice, [bhí an páiste caoch] 7 bhí sise rábanta. Is mór an cuimhne atá ag

139

coileaċ féin má ḃíonn ~~g~~ an glór go maiṫ aige. Tá coileaċ Máirtín ṫar cionn.

Féil Bríġde

Cuala mé mo ṁáṫair a ráḋ go mbíoḋ saoire cóṁ mór acab faoi Ḟéil Bríġde is a bíoḋ acab faoi Nodlaig. Bí trí ṡaoire faoi Nodlaig, lá Nodlag, lá Féil Stiopáin ⁊ lá Féil Eoin. Bí trí ṡaoire acab faoi Ḟéil Bríġde lá Féil Bríġde, lá Féil Muire na gCoinneall ⁊ lá Féil Caolainn

Slata mara ar an ḃfeaṁainn dearg
Sgoltaí ar ċloigeann na slaite.

140

Lá Féil Caolainn

An Tráiġ a d'imiġ

Bí tráiġ breáġ i nIorrus Mór a mbíoḋ an ḟeamainn dearg a tiġeaċt ann. Ċuaiḋ daoine a' bailiú na feamainne deirge Lá Ḟéil Ċaolainn. Lá ar na bárac ní raib aon tráiġ le feiceál aċ carraigreaċa agus an ḟairrge có domain is go snáṁfaḋ bád timceall orṫa. Na Spáinniġ atá bainte orṫa ó ṡoin. D'imiġ an tráiġ a ṡiúl (ag siubal) agus leiġ sí leis na carraigreaċa. 8 3 '32

141

fíġeadóir

An ~~Fíġeadóir~~ sa gCnocán (Fightholder).

Bean a raiḃ aḋḃar bréidín sníomhṫa aice. Ċuir sí an t-aḃras i mála lá agus ṫug sí léiṫe é go dtaḃarfaḋ sí ċuig an ḃfíġeadóir leis go ndéanfaḋ sé an bréidín. Ḃí sí ag imṫeaċt léiṫe agus sul ar airiġ sí ḃí sí istiġ i dteaċ fíġeadóra i lár cnocáin.

= Cé ċuir ċugam-sa ṫú?" adeir an fíġeadóir léiṫe.

= Níor ċuir duine ar biṫ ċugat ~~mé~~ mé" adeir sí, "agus ní ċugat-sa a ḃí mé a' tíġeaċt, aċ níor airiġ mé mé féin a' tíġeaċt annseo. Tá sé ċó maiṫ duit an bréidín a ḋéanaṁ dom."

= Béiḋ an bréidín déanta nóimeaṫ nuair a ṫiocfas tú annseo Dia Máirt," ar seisean, "ná bíoḋ ~~fá~~ tú i ndon n'airm a ṫaispeáint dom an lá sin nuair a ṫiocfas tú. Agus taispeánfaiḋ mé féin duit anois an t-airm atá orm."

"Déanfaiḋ sin," adar sí.

"Sé an t-ainm atá orm-sa," adar sé, "Rightholder".

"Déanfaiḋ sin," adar sí, agus ṫóga sí an t-abhras ag an bhfigheadóir agus ċuaiḋ sí abhaile. Ní raiḃ sí ag an doras nó go raiḃ an t-ainm imiṫiṫe as a ceann. Ní raiḃ fios aice céard a ḋéanfaiḋ sí. Bhí an lá a bhí socruiṫe ag an bhfigheadóir a dtiocfaḋ sí i gcoinne an ḃréidín a' tigheaċt ní ba goire dí, agus ní raiḃ duine ar bith aice a ġul go dtí é.

Ṫáinig bean ḃoċt aice lá. "A' bhfuil fios agat," adar an bhean seo, "cén t-ainm a ċuala mé agus mé a' ġul ṫar an gcnocán:

"Dá mbeaḋ fios ag bean an abhrais
an Rightholder atá orm-sa
bheinn-se gan abhras gan uinnéar gan
airgead."

"Tá sé agam," adar bean an abhrais ina hintinn féin, aċ d'imiġ Rightholder as a

ceann aníos rud nua bhí sé i ndán dí a ḋul go dtí an ḟiġeadóir. Ní raiḃ ḟios aici céard a ḋéanfaḋ sí. Ḃíoḋ sí a' plubal ṫart isteaċ leis an ngenocán agus ċuala sí féin an t-amhrán dá rád ag an ḃfiġeadóir [illegible] na genocán.

"Dá mbeaḋ ḟios ag bean an aḃrais [an]
rightholder atá orm-sa
ḃéarfainn-sa gan aḃras gan [illegible] gan
airgead."

Ċaḃnuiġ sí an focal ina béal annsin ḃíoḋ an t-amhrán dá rád aici go ndeaċaiḋ sí go dtí an ḟiġeadóir ḋá ṫáġaint. Nuair a ṫáinig sí isteaċ i dteaċ an ḟiġeadóra ḋfiafruiġ sí de a raiḃ an ḃréidín déanta aige.

"Tá," adeir sé. "Aḃfuil fios m'ainme agat?" adeir sé.

"Tá," adeir an ḃean.

"Céard é?" adeir an fiġeadóir.

"Sao, cuir an ḃréidín sa mála dom"

144

adeir sí, "agus annsin inniseochaidh mé t'ainm duit".

Ċuir sí an bráidín sa mála dí.

"Anois," adeir an figheadóir, "cén t-ainm atá orm?"

"'Sé Dightholder atá ort," adeir sí.

D'imṫiġ an figheadóir agus an seol i n-aon ṗléasgaḋ amáin agus ċuir sinneacán an bean agus a mála amach ar an gcnocán agus có fada le doras a' tiġe féin.

Ní ḟaca sí an figheadóir ní ba mó.

8. 3. 32